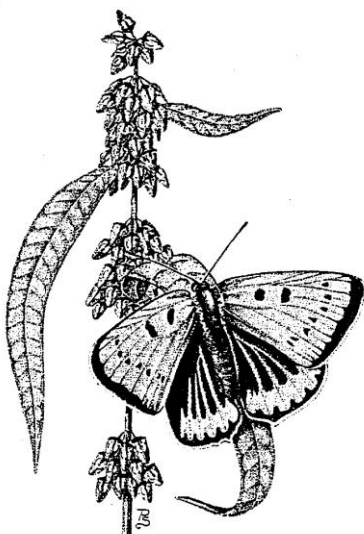

17^e jaargang
oktober 2013

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Afdeling Noord van de
Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Beste lezers,

Na een aantal dagen stug doorwerken is de Flinterwille van het najaar 2013 weer gereed voor de drukker. Dankzij het grote aantal ingezonden artikelen, korte stukjes en foto's is het weer een dik nummer geworden. Toch herhaal ik de oproep van vorige keer: artikelen voor de Flinterwille zijn zeer welkom, ook van leden die tot nu toe de drempel kennelijk te hoog vonden om een stukje in te sturen. De enige voorwaarde is, dat het een Word-bestand moet zijn, zonder opmaak. En liefst geen losse bestandjes uit Excel of andere programma's, want dan moet uw redacteur dat weer gaan inpassen en dat kost veel extra tijd.

Dat het een dik nummer is geworden, heeft misschien ook wel te maken met de prachtige zomer die we mochten beleven. Na een koud en nat voorjaar wilde de zomer eerst niet op gang komen en naar mijn idee liep de natuur zeker drie weken achter. Maar het werd allemaal ruimschoots goedge maakt door het prachtige weer van de tweede helft van de zomer. Op onze internetsite is de pagina met "Bijzondere waarnemingen 2013" dan ook goed gevuld. Op pagina 24 staat een aantal van die bijzondere vlinders afgebeeld. Veel trekvlinders lieten zich zien, waaronder opvallend veel Oranje luzernevlinders. Maar dat we hier in Hemrik, naast een Oranje luzernevlinder, zelfs een Kleine parelmoervlinder op de Vlinderstruik konden bewonderen was natuurlijk wel heel speciaal.

De ontwikkelingen op internetgebied gaan erg snel. Dat is meestal positief, maar daar heb je zo nu en dan ook wel last van. Het gedeelte van onze internetsite, dat de atlas van de Friese nachtvlinders bevat, is geprogrammeerd in een verouderd programma, dat een update vereist. Maar helaas: die update is er niet meer en dat betekent dat dat deel van site op dit moment niet meer werkt. We moeten proberen zo snel mogelijk hiervoor een oplossing te vinden (het hoofdgedeelte van de site is geprogrammeerd in een moderne programma en draait dus prima door).

Verder wil ik jullie weer even wijzen op de jaarlijkse determinatiedag, die deze keer wordt gehouden op zaterdag 11 januari bij de Sinnema's in Hemrik. Vanaf 11.00 uur kan met de hulp van de kennis van anderen en aanwezige literatuur geprobeerd worden om moeilijke soorten, geprepareerd of op foto, op naam te brengen. Soep en broodjes zijn weer aanwezig, evenals een beamer.

Een van de programmapunten op onze najaarsbijeenkomst is een interessante presentatie van Ties Huïgens van de Vlinderstichting. Ties is mede-auteur van het boek "Nachtvlinders belicht". En verder is het na zo'n zomer natuurlijk leuk om de ervaringen van onze leden te horen. Ik hoop weer veel leden te kunnen begroeten op 21 november in de Fûgelhelling te Ureterp en wens jullie veel leesplezier met deze Flinterwille.

Siep Sinnema

INHOUD

Voorwoord	Siep Sinnema	pag. 1
Inhoud		2
Aankondiging Najaarsbijeenkomst		3
Verslag Voorjaarsbijeenkomst 2013	Gerard Bergsma	4
Excursie Fochtelooërveen 1 juni 2013	Jannie Sinnema	7
Excursie Lindevallei 6 juli 2013	Gerrit Tuinstra	9
Verslag excursie De Kiekenberg 10 augustus	Luut de Zee	11
Bladmijnenexcursie Wijnjeterper Schar 5 oktober	Siep Sinnema	12
Nationale Nachtvlinder Nacht op de Kruidhof	Siep Sinnema	16
Nationale nachtvlindernacht in Oudemirdum	Abel Jagersma	18
Project biodiversiteit Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden	Gerrit Tuinstra	19
Kleurenfoto's		21 t/m 24
Aantal dagvlinders in 2013 op mijn erf vergeleken met dat van 2012.	John Boosman	27
Vingerhoedskruiddwergspanner en spardwergspanner in 2013	Gerrit Tuinstra	28
Het vlindervirus dendert voort	Anneke van der Veen	28
De Veenhooibeestjes van Fryslân	Judith Bouma	31
Nachtvlinders in het Lauwersmeer in 2012	Gerrit Tuinstra	34
Nachtvlinderresultaten Leeuwarderbos 2013; zandsoorten op kleigrond	Jeroen Breidenbach en Merel Zweemer	36
Het laatste nieuws uit St.Nicolaasga	Andy Saunders	39
20 jaar Vlinderberm Canterlân	Gerard Bergsma	41
Ledenmutaties		44
Belangrijke data		45

Aankondiging najaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op **donderdag 21 november 2013** in de Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp. **Aanvangstijd: 20.00 uur.**

De agenda van deze avond is als volgt:

1. Opening.
2. Verslag voorjaarsbijeenkomst.
3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.
4. Ervaringen/mededelingen/eigen inbreng van en door leden.
U kunt allerlei zaken meenemen, zoals vind- en kweekmateriaal, foto's, dia's, boeken, cd's, dvd's, usb-sticks met vlinderbeelden etc. en daar iets over vertellen, of vragen over stellen.
5. Pauze.
6. Presentatie van Ties Huigens van de Vlinderstichting:
"Nachtvlinders: belangrijk, maar bedreigd"
7. Rondvraag.
8. Sluiting.

Attentiepunten:

- Als u dia's, cd's, dvd's, of usb-sticks hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst bij de secretaris of de voorzitter te melden.
- Contributie (€ 5,00 per jaar) kan worden voldaan bij onze penningmeester, Luut de Zee. Overmaken kan ook naar gironummer 7223259 ten name van L. de Zee te Joure.
- Ingevulde waarnemingsformulieren kunt u zoals gebruikelijk inleveren bij Jannie Sinnema.
- Indien u over een computer beschikt, dan verzoeken wij u vriendelijk de gegevens in Excel in te voeren en het bestand ten behoeve van de vlinderdatabase Friesland te mailen aan Siep & Jannie Sinnema, e-mailadres: s.g.sinnema@online.nl
Voor de excel-file (opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Siep Sinnema, die dit in een bestandje naar u toe kan mailen.
- Wanneer u een (nieuw) e-mailadres hebt, verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden, zodat wij u in voorkomende gevallen berichten kunnen sturen.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.

Gerard Bergsma - secretaris.

De voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op donderdag 18 april 2013 in de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 22 leden, waaronder twee nieuwe leden. Tevens waren er twee gasten, de heer en mevrouw Hekstra. Er zijn afmeldingen van Hilco Meijer, Marjolein Stam, Hans Jansen.

1. Voorzitter Siep Sinnema opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom.

Er hebben zich vier nieuwe leden aangemeld, namelijk Ada van Binsbergen, Bertine Hendriks, Jaap Schelvis en de heer G.Th. de Roos.

Op 1 februari is in Wolvega weer op de twee bekende locaties naar eitjes van de Sleedoornpage gezocht. Voor een verslag van deze zoektocht verwijst Siep naar de recent verschenen Flinterwille van maart 2013.

Op 15 en 16 juni wordt er weer een 1000 soorten dag gehouden in het Leeuwarder Bos. De organisator is Peter Koomen, conservator van het Natuurmuseum Fryslân.

2. Verslag najaarsbijeenkomst 2012.

Abel Jagersma meldt, dat de cursus macronachtvlinders van de Vlinderwerkgroep Groningen plaatsvindt op vrijdag 3 mei en exact een week later wordt gevolgd door de cursus micronachtvlinders.

3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.

De ingekomen stukken worden door de secretaris voorgelezen.

4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Abel Jagersma had de afgelopen week vier soorten voorjaarsuilen. Tevens zag hij de Citroenvlinder en de Kleine vos.

Anneke van der Veen had *Panolis flammea* (dennenuil) en *Xylocampa areola* (kamperfoelie-uil) op licht. Tevens zag ze de Gehakkelde aurelia.

Judith Bouma zag de Citroenvlinder, de Kleine vos en de Daggauwoog.

Andy Saunders vond op 5 januari tot zijn verrassing *Conistra rubiginosa* (zwartvlekwinteruil) op smeer. Dit gebeurde ook op 3 februari. Sinds afgelopen week zijn er veel voorjaarsuilen; bijv. *Xylocampa areola* (kamperfoelie-uil).

Dick Goslinga meldt Citroenvlinders en de Kleine vos. De Vlinderberm Canterlân beleeft dit jaar zijn twintigjarig jubileum. Dit zal worden gevierd. De Vlinderwerkgroep Friesland krijgt hiervoor een uitnodiging. Helaas is de Zilveren maan definitief uit de 'Houtwiel' verdwenen. Ondanks goed en herhaaldelijk zoeken is deze parelmoervlinder niet meer in dit gebied door Dick waargenomen.

Saskia Hoornveld had op 28 februari *Hypena rostralis* (hopsnuituil). Op 5 maart zag ze een Citroenvlinder ♂ en op 15 april een Citroenvlinder ♀. Verder is *Furcula bifida* (wilgenhermelijnvlinder) uit de pop gekomen.

Gerrit Tuinstra zag op 15 april een Oranjetipje ♀ op het industrieterrein van Drachten. Gisteravond heeft hij genachtvlinderd en had 14 soorten nachtvlinders op het laken. Ook trof hij een exemplaar van *Conistra rubiginosa* (zwartvlekwinteruil) aan bij Appelscha.

Heert Hein Kuipers had tot nu toe alleen nog maar Kleine vossen gezien. John Boosman geeft aan, dat de natuur door het koude en slechte weer circa twee weken is opgeschoven. Volgens de Vlinderstichting is dit de situatie van plusminus 30 jaar geleden.

Ada van Binsbergen zag de Citroenvlinder en de Kleine vos.
Jaap Schelvis zag de Klein vos en ook al enkele voorjaarsuilen.

De heer en mevrouw Hekstra zagen twee Citroenvlinders.
Siep en Jannie Sinnema hadden van hun voorjaarsvakantie van 2012 in Zuid-Frankrijk enkele rupsen van de zuidelijke pijpbloemvlinder (*Zerynthia polyxena*) meegenomen naar Nederland om ze te laten verpoppen. Dit laatste lukte, maar slechts één exemplaar is goed uitgekomen. In 2012 zijn Siep en Jannie ook naar Noord-India geweest. Siep laat enkele foto's zien van een tropische vlindersoort uit de familie van de Papilio's, waarvan de soortgenoten in de avondschemering gezellig bij elkaar in een boom gingen zitten. Een merkwaardig schouwspel. Dit verschijnsel (slaapplaats van bij elkaar verblijvende vlinders van eenzelfde soort) kennen we ook in Nederland; denk maar aan de Kleine koolwitjes.

5. De vlindergroepen Herculesjes en Spikkelspanners (door Gerrit Tuinstra).

Gerrit benoemt de Herculesjes en de Spikkelspanners in zijn powerpointpresentatie als 'twee groepen lastige spanners'. De spanners vormen de op één na grootste familie van nachtvlinders in Nederland (ongeveer 225 soorten). Slechts de familie van de uilen kent meer soorten, dan die van de spanners.

De spanners worden verdeeld in zes subfamilies, waarvan drie kleine (*Archiarinae*, *Oenochrominae*, *Geometrinae*) en drie grote (*Sterrhinae*, *Larentiinae*, *Ennominae*). Gerrit laat aan de hand van lichtbeelden een spannersoort van elke subfamilie zien. De Herculesjes en de Spikkelspanners vallen beide binnen de subfamilie *Ennominae*.

De in Friesland voorkomende Herculesjes bestaan uit de volgende soorten:

<i>Apeira syringaria</i> (seringenvlinder)	zeldzaam
<i>Ennomos autumnaria</i> (iepentakvlinder)	zeldzaam
<i>Ennomos quercinaria</i> (geelblad)	zeer zeer zeldzaam
<i>Ennomos alniaria</i> (geelschouderspanner)	algemeen
<i>Ennomos fuscantaria</i> (essenspanner)	zeer zeer zeldzaam

<i>Ennomos erosaria</i> (gehakkelde spanner)	zeer zeldzaam
<i>Selenia dentaria</i> (herculesje)	zeer algemeen
<i>Selenia lunularia</i> (lindeherculesje)	zeer zeer zeldzaam
<i>Selenia tetralunaria</i> (halvemaanvlinder)	algemeen
<i>Odondopectera bidentata</i> (getande spanner)	zeldzaam
<i>Crocallis elinguarina</i> (kortzuiger)	algemeen
<i>Colotois pennaria</i> (gepluimde spanner)	algemeen

NB: Gerrit heeft van bovengenoemde soorten alleen *Ennomos fuscantaria* (essenspanner) nog nooit met eigen ogen gezien!

De in Friesland voorkomende Spikkelspanners bestaan uit de volgende soorten:

<i>Peribatodes rhomboidaria</i> (taxusspikkelspanner)	zeer algemeen
<i>Peribatodes secundaria</i> (geveerde spikkelspanner)	zeldzaam
<i>Deileptenia ribeata</i> (satijnen spikkelspanner)	zeldzaam
<i>Alcis repandata</i> (variabele spikkelspanner)	zeer algemeen
<i>Hypomecis roboraria</i> (grote spikkelspanner)	algemeen
<i>Hypomecis punctinalis</i> (ringspikkelspanner)	zeer algemeen
<i>Cleorodes lichenaria</i> (korstmossspanner)	zeer zeer zeldzaam
<i>Ectropis crepuscularia</i> (gewone spikkelspanner)	zeer algemeen
<i>Parectropis similaria</i> (witvlekspikkelspanner)	algemeen
<i>Aethalura punctulata</i> (berkenspikkelspanner)	zeldzaam

Na dit overzicht van de Friese Spikkelspanners en Herculesjes vervolgt Gerrit zijn presentatie door aan de hand van een aantal foto's uitleg te geven aan de verschillen en specifieke determinatiekenmerken van diverse Spikkelspanners en Herculesjes. Dat laat hij zien met behulp van gekleurde lijntjes en cirkeltjes op de foto's van de vlinders; soms met twee soorten naast elkaar, die sterke gelijkenis vertonen. In de praktijk blijkt het soms erg moeilijk om bepaalde soorten Herculesjes en Spikkelspanners op naam te brengen; ook omdat ze erg variabel kunnen zijn. Met behulp van het door Gerrit verrichte onderzoekswerk moet de determinatie van gevangen Herculesjes en Spikkelspanners een stuk gemakkelijker worden; zelfs in enigszins afgevlagen toestand.

Deze presentatie staat als PDF-file op de site van de Vlinderwerkgroep Friesland; klik in de rechterkolom van de startpagina op "Herculesjes en Spikkelspanners".

6. Pauze.

7. Vlindermonitoringroutes van de Schaopedobbe bij Elsloo (door Gerard Bergsma).

Gerard vertoont een powerpointpresentatie over de twee monitoringroutes, die hij in het prachtige gebied van de Schaopedobbe (eigendom van It Fryske Gea) loopt.

De presentatie geeft een mooi beeld van de landschappelijke elementen van de Schaopedobbe en de verscheidenheid aan vlinders, overige insecten en flora.

8. Rondvraag.

De heer Hekstra deelt mee, dat de Werkverbanden (*Wurkferbannen*) van de Fryske Akademy te Leeuwarden op woensdag 24 april een symposium organiseren met als titel “Welke toekomst voor het Friese landschap?” (*Hokker takomst foar it Fryske lânskip?*). Dit in het kader van het 75-jarig bestaan van de Fryske Akademy. De toegang is gratis. Zie de website www.fryske-akademy.nl voor meer informatie en opgave voor deelneming.

Siep Sinnema vraagt, of iedereen zijn emailadres naar hem wil opsturen, zodat berichten over wijzigingen of afzegging van excursies direct aan de leden kunnen worden doorgegeven.

9. Sluiting.

Siep Sinnema bedankt iedereen voor zijn of haar bijdrage en wenst allen een goede reis naar huis.

Excursie Fochteloërveen 1 juni 2013 Jannie Sinnema

Om twee uur kwamen een tiental belangstellenden bijeen op de parkeerplaats in Ravenswoud nabij de bekende uitkijktoren. Het was bewolkt en fris door de harde noorden wind. Onder leiding van Judith Bouma liepen we eerst door het bos naar de uitkijktoren, van waaruit je prachtig zicht hebt op het uitgestrekte Fochteloërveen. Het was een hele klim naar boven. Helaas zagen we de kraanvogels die hier broeden niet.

In het bos en later langs het fietspad naar het Compagnonsveld werd er druk naar rupsen gezocht. Ook werden diverse nachtvlinders uit de vegetatie opgejaagd. Op een lariksboompje werden diverse zakjes gevonden van de lariskokermot (*Coleophora laricella*).

Foto Judith Bouma

De geoogde langsprietmot (*Nemophora ochsenheimerella*) liet zich prachtig fotograferen. Deze kleine oranje kleurige microvlinder is zeldzaam en leeft op naaldbomen. Op een stam van een boom zagen we de berkenspikkelspanner (*Aethalura punctulata*) zeer fotogeniek zitten. Judith wees ons ook op verschillende libellen in het veld zoals de opvallende vuurjuffer.

De zonen Jitze en Ynte van Anneke van der Veen zorgden nog voor wat consternatie: één van hen zakte met zijn voet door een wildrooster, wat erg pijnlijk was. Gelukkig viel de schade mee. We zagen deze middag slechts één dagvlinder, namelijk een boomblauwtje (*Celastrina argiolus*). Dit gaf nog eens aan dat het weer deze middag niet ideaal was; het was zelfs maar 10 graden en dat in juni! Daarom werd al snel besloten dat er geen avondexcursie zou plaats vinden. Jammer, want we hadden via Judith toestemming van Natuurmonumenten om deze avond vlak bij het hoogveen te nachtvlinderen.

Waargenomen vlinders Fochtelooërveen (222-555):

- Celastrina argiolus* - boomblauwtje
- Nematopogon robertella* - naaldboslangsprietmot
- Nemophora ochsenheimerella* - geoogde langsprietmot [Foto: pag. 22]
- Incurvaria mascula* - gewone witvlekmot
- Caloptilia alchimiella* - goudvlekstelmtot [Foto: pag. 22]
- Coleophora laricella* - larikskokermot
- Capua vulgana* - meibladroller
- Psyche casta* - gewone zakdrager.
- Falcaria lacertinaria* - bleke eenstaart [Foto: pag. 22]
- Macaria notata* - klaverblaadje
- rups *Erannis defoliaria* - grote wintervlinder
- rups *Ectropis crepuscularia* - gewone spikkelspanner
- Aethalura punctulata* - berkenspikkelspanner
- Cabera pusaria* - witte grijsbandspanner
- Cyclophora punctaria* - gestippelde oogspanner
- Scopula floslactata* - roomkleurige stipspanner
- Xanthorhoe spadicearia* - bruine vierbandspanner
- rups *Eupsilia transversa* - wachtervlinder
- rups *Euproctis similis* - donsvlinder.

Na afloop van de excursie zijn enkele belangstellenden nog met Judith mee geweest naar een ander gedeelte van het Fochtelooërveen .

Vanaf een andere parkeerplaats nabij Fochteloo loopt een fietspad naar Veenhuizen en daar kun je ook een prachtig wandelpad door het veen lopen. Volgens Anneke kwamen Jitze en Ynte in een soort “snoeptuin”, want ze vonden de ene na de andere grote rups, zoals die van de Rietvink ,de Hageheld en de

Grauwe borstel. Alle drie de soorten werden meegenomen om verder op te kweken. Ook nog een Groentje werd verkleumd op een heideplantje aangetroffen. Voor Anneke en haar 2 zonen was deze excursie buitengewoon geslaagd.

Excursie Lindevallei 6 juli 2013 Gerrit Tuinstra

Op 6 juli van het afgelopen seizoen zijn we met een behoorlijke groep mensen op excursie geweest in de Lindevallei. Het is bijna een traditie geworden om deze excursie om de twee jaar naar dit gebied te houden en wel met als doelsoort de grote weerschijnvlinder. Ik heb het vermoeden dat deze prachtige vlindersoort er ook voor zorgt dat het aantal deelnemers juist tijdens deze excursie wat groter is dan naar andere gebieden. Van buiten Friesland waren Maria en Piet Buijs aanwezig. Hun doel was om de grote weerschijnvlinder te fotograferen, voor een boek voor hun kleinkinderen, met daarin foto's van alle in Nederland voorkomende soorten dagvlinders. Helaas lukte dit tijdens de excursie niet. Maar gelukkig kreeg ik wat later in het seizoen het bericht dat ze toch prachtige foto's hadden kunnen maken van een op mest foeragerende grote weerschijnvlinder – in de Lindevallei. Dus: missie geslaagd!

Dat we tijdens de excursie de grote weerschijnvlinder niet gezien hebben heeft waarschijnlijk te maken met het zeer late voorjaar, het afgelopen seizoen. Waarschijnlijk hebben de vlinders even gewacht met het verlaten van de pop. Dit bleek ook uit de waarnemingen die in de periode (kort) na de excursie toch werden gedaan. Er zijn weer meerdere vlinders gezien!

Jammer van het ontbreken van de grote weerschijnvlinder, maar we kunnen absoluut niet zeggen dat de excursie daarmee in het water gevallen is. Integendeel! Vooral de mensen die tot het eind bleven (d.w.z. pak 'm beet half twee 's nachts) hebben ontzettend veel vlinders gezien. Eigenlijk begon dat al bij de middagexcursie, waarbij diverse soorten dagvlinders werden gezien zoals koevinkje en oranje zandoogje, zwartspriet- en groot dikkopje, atalanta en citroenvlinder. Van de dagpauwoog werden rupsen gevonden. Ook werden tijdens de middagexcursie door Ynte en Jitze rupsen gevonden van de grote beer. Nog een opmerkelijke vondst van één van beide broers (ik weet even niet meer wie van de twee...), was een hoornaarvlinder! De vlinder werd gevonden op een stam van een grote populier, op het moment dat een deel van de groep al een eindje verderop. De vlinder was al gevlogen bij terugkomst van dat deel van de groep. Wel werden nog verschillende pophulzen van de vlinder gevonden, stekend uit de schors van de onderstam van de populieren. Overigens wel toevallig dat we tijdens een eerdere excursie juist in een van deze populieren een nest van de hoornaar (de wesp dus) vonden, en nu de hoornaarvlinder! Ook werden 's middags verschillende soorten nachtvlinders gezien, waaronder de prachtige Sint Jacobsvlinder (*Tyria jacobaea*) en de sneeuwwitte vedermot (*Pterophorus pentadactyla*).

Met een wat afgeslankte groep (zo'n 12 mensen) zijn we aan het eind van de middag een hapje wezen eten en in de avond hebben we een deel van de route die we 's middags gelopen hadden, opnieuw gelopen, waarbij we een beperkt aantal nachtvlinders hebben gezien, waaronder de gerande spanner (*Lomaspilis marginata*) en de zilverstreep (*Deltote bankiana*).

Maar het gros van de nachtvlinders werd later op de avond en in de nacht gezien. En dat het er zoveel zouden worden, hadden we van te voren niet verwacht. De weersomstandigheden waren heel redelijk, maar niet optimaal. Zo werd het hier en daar fris en ontstond er grondmist. Maar zoals gezegd verschenen er erg veel vlinders op de vier lakens die op korte afstand van elkaar werden opgesteld, zodat de deelnemers op verschillende plekken de vlinders konden bekijken. Ook Marjolein was van plan op de diverse locaties te kijken, maar bleef uiteindelijk de hele avond bij mijn laken, door de constante stroom van vlinders en steeds nieuwe soorten!

Er werden opvallende soorten gezien. Opvallend in de zin van het uiterlijk van de vlinders, zoals de prachtige spanners vliervlinder (*Ourapteryx sambucaria*, 19 exemplaren) en gevlekte zomervlinder (*Comibaena bajularia*, 11 exemplaren), de grote wapendrager (*Phalera bucephala*, 6 exemplaren) en het moerasgoudvenstertje (*Plusia putnami*, 10 exemplaren). Opvallend was ook de aanwezigheid van de satijnspikkelspanner (*Deileptenia ribeata*, 2 exemplaren), die we eigenlijk alleen kennen van de drogere zandgronden. Rupsen van deze soort zitten met name op naaldhoutsoorten, maar ook wel op loofhoutsoorten, wat het geval zal zijn in de Lindevallei.

Uiteraard werden er ook kenmerkende soorten van vochtiger gebieden gezien, zoals de moeras-w-uil (*Lacanobia splendens*, 2 exemplaren), gestreepte rietuil (*Mythimna obsoleta*, 1 exemplaar) en sneeuwbeer (*Spilosoma urticae*, 1 exemplaar). Andere noemenswaardige soorten zijn de dubbelpijl-uil (*Graphiphora augur*, 21 (!) exemplaren), marmेरuil (*Polia nebulosa*, 1 exemplaar), berkenhermelijnvlinder (*Furcula bicuspis*, 1 exemplaar) en de eppedwergspanner (*Eupithecia selinata*, 1 exemplaar).

Maar de meest bijzondere en belangrijke soort voor dit gebied die tijdens deze excursie waargenomen werd is de poelruitspanner (*Perizoma sagittata*). Dat deze prachtige spanner in het gebied voorkwam was al bekend, maar het is goed om te weten dat er nog steeds een populatie zit, van deze landelijk zeer bijzondere soort. Op drie van de vier lakens werd een exemplaar waargenomen. Rupsen van *P. sagittata* leven op poelruit (*Thalictrum flavum*). In de voorlopige rode lijst van macro-nachtvlinders is deze soort ingedeeld in de categorie "ernstig bedreigd". Reden dus om aandacht te besteden aan de soort en zijn leefgebied in de Lindevallei.

Een zeer geslaagde excursie dus, met nog even de "eindstand" qua vlinders op een rijtje:

• dagvlinders	10 soorten	149 exemplaren
• micro-nachtvlinders	31 soorten	94 exemplaren
• macro-nachtvlinders	123 soorten	1035 exemplaren
• totaal	164 soorten	1278 exemplaren

Naast vlinders werden er ook diverse interessante soorten libellen waargenomen. Tijdens de middagexcursie werden de volgende soorten genoteerd: bruine glazenmaker (*Aeshna grandis*), gevlekte glanslibel (*Somatochlora flavomaculata*), viervlek (*Libellula quadrimaculata*) en bruine korenbout (*Libellula fulva*).

En tot slot is vermeldenswaardig de waargenomen visarend (*Pandion haliaetus*), cirkelend boven dit prachtige natuurgebied, de Lindevallei!

Verslag excursie De Kiekenberg 10 augustus Luut de Zee

Op 10 augustus verzamelden zich ongeveer 20 personen voor de excursie op De Kiekenberg, een gebied met bos en heide dat eigendom is van Staatsbosbeheer. De zomer van 2013 was prima met veel zon, maar deze dag was een van de wat mindere dagen in deze zomer. Op weg naar de verzamelplaats hadden meerdere deelnemers een flinke regenbui op hun dak gehad. Maar bij het begin van de excursie was het gelukkig droog en dat bleef het gedurende de hele excursie. Maar de weersomstandigheden waren niet optimaal met een temperatuur van 18-19 graden, veel bewolking en windkracht 3-4. De zon zag slechts af en toe kans tussen de wolken door te schijnen. Maar volle goede moed gingen we op pad. Er waren de dagen voorafgaand veel Oranje luzernevlinders gezien, dus er was de hoop dat we

deze wellicht ook nog zouden zien. Nog maar nauwelijks op weg werd al de eerste dagvlinder gespot, een Eikenpage. Daarna werd de excursie vervolgd, waarbij eerst een heideterrein werd doorkruist. Er werden niet heel veel soorten gezien, de meest waargenomen soort was zonder meer de Gamma-uil, die bij bijna elke stap opvloog.

Foto: Gerard Bergsma

Op de heide mocht uiteraard het heideblauwtje niet ontbreken en er werden enkele exemplaren van deze soort gespot. Een andere leuke waarneming was de prachtige

rups van de Nachtpauwoog, die door velen op de gevoelige plaat werd gezet. De weg werd vervolgd door het bos, waar langs een beschutte in een bosrand op een moment dat de zon net even scheen nog een aantal dagvlinders (Koevinkje, Landkaartje, Argusvlinder) kon worden bijgeschreven op het soortenlijstje. Na een rondje over een particulier heideterrein, werd de terugweg naar de parkeerplaats aanvaard. Daar werd besloten om gezien de verwachte kille avond de avondexcursie niet door te laten gaan. Ondanks de niet optimale weersomstandigheden, het niet zien van de Oranje luzernevlinder of andere bijzondere soorten was het een geslaagde middag in een mooi natuurgebied.

Waargenomen soorten:

Dagvlinders	Nachtvlinders (overdag waargenomen)
Eikenpage (<i>Favonius quercus</i>)	Lievaling (<i>Timandra comae</i>)
Bruin zandoogje (<i>Maniola jurtina</i>)	Gamma-uil (<i>Autographa gamma</i>)
Dagpauwoog (<i>Aglais io</i>)	Gerimpelde spanner (<i>Macaria liturata</i>)
Boomblauwtje (<i>Celastrina argiolus</i>)	Waterleliemot (<i>Elophila nymphaeata</i>)
Kleine vos (<i>Aglais urticae</i>)	Granietbladroller (<i>Phiaris schulziana</i>)
Heideblauwtje (<i>Plebejus argus</i>)	Kroosvlindertje (<i>Cataclysta lemnata</i>)
Klein geaderd witje (<i>Pieris napi</i>)	Gestreepte goudspanner (<i>Camptogramma bilineata</i>)
Bont zandoogje (<i>Pararge aegeria</i>)	Nachtpauwoog (<i>Saturnia pavonia</i>), rups
Koevinkje (<i>Aphantopus hyperanthus</i>)	Huismoeder (<i>Noctua pronuba</i>)
Argusvlinder (<i>Lasiommata megera</i>)	Koperuil (<i>Diachrysia chrysitis</i>)
Citroenvlinder (<i>Gonepteryx rhamni</i>)	Donsvlinder (<i>Euproctis similis</i>)
Landkaartje (<i>Araschnia levana</i>)	
Klein koolwitje (<i>Pieris rapae</i>)	
Distelvlinder (<i>Vanessa cardui</i>)	
Zwartsprietdikkopje (<i>Thymelicus lineola</i>)	
Kleine vuurvlinder (<i>Lycaena phlaeas</i>)	

Bladmijnenexcursie Wijnjeterper Schar 5 oktober Siep Sinnema

Onder leiding van bladmineerspecialist Leo Bot werd om twee uur gestart op het parkeerterrein van het Wijnjeterper Schar. Omdat het parkeerterrein werd omgeven door allerlei struiken en planten werden hier al snel een tiental soorten mineerders en ook rupsen van Eenstaarten gevonden.

Het leek er even op, dat de excursie zich tot dit parkeerterrein dreigde te beperken. Omdat Siep graag een route in het Schar geïnventariseerd wilde zien, kon hij met enige moeite de groep van acht belangstellenden tenslotte toch het Schar inloodsen. Het werd een excursie met prima weer en ook een grote oogst

Coleophera peribenanderi (foto's Siep Sinnema)

aan mineerders, dagvlinders en ook macro-rupsen. Er werd een vijftigtal verschillende soorten mineerders gevonden. En dat kunnen er nog wel meer worden, want Leo heeft nog een aantal meegenomen om thuis te determineren.

Meestal worden de bladmineerders waargenomen op bomen en struiken, maar deze keer vonden we ook zakjes van *Coleophera*'s op Bosandoorn (*Coleophera lineolea*) en op Distel (*Coleophera Aspilapteryx tringipennella* en op

peribenanderi). Verder werd op Weegbree Wilgenroosje *Mompha raschkiella* ontdekt.

Opvallend was, dat er rupsen werden gevonden van drie verschillende Eenstaarten: *Watsonella binaria* (Gele eenstaart) op Eik, *Drepana curvatula* (Bruine eenstaart) en *Drepana falcataria* (Berkeneenstaart), beide op Els. Omdat de rupsen van de laatste twee soorten moeilijk te onderscheiden zijn, zullen ze worden opgekweekt en dan hopen we volgend jaar zekerheid te hebben betreffende die twee soorten. Hieronder het volledige overzicht van de waargenomen soorten:

Amerikaanse eik :

Tischeria ekebladella *Ectoedemia albifasciella*

Berk:

Parornix betulae *Ectoedemia occultella* *Stigmella continuella* *Lyonetia clerkella* *Stigmella confusella*

Beuk:

Phyllonorycter maestingella *Stigmella tityrella* *Stigmella hemargyrella*

Braam:

Ectoedemia rubivora *Tischeria marginata*. *Coleophora violacea*

Eik:

Tischeria ekebladella *Tischeria dodonea* *Stigmella roborella* *Ectoedemia albifasciella*

Els:

Phyllonorycter rajella *Phyllonorycter stettinensis* *Heliozela resplendella*
Caloptilia elongella

Es:

Caloptilia syringella

Framboos :

Stigmella splendidissimella

Georde Wilg :

Phyllonorycter salicicolella

Hazelaar:

Phyllonorycter coryli *Phyllonorycter nicellii* *Stigmella microtheriella*
Stigmella floslactella *Parornix devoniella*

Kamperfoelie :

Phyllonorycter trifasciella

Lijsterbes :

Phyllonorycter sorbi *Stigmella nylandriella*

Meidoorn:

Phyllonorycter oxyacanthae *Parornix anglicella* *Bucculatrix bechsteinella*

Ratelpopulier :

Stigmella assimilella

Roos:

Stigmella anomalella. *Coleophora gryphipennella*

Sleedoorn:

Stigmella plagicolella *Parornix finitimella*

Vuilboom:

Bucculatrix frangutella *Coleophera ahenella*

Wilg:

Stigmella salicis *Stigmella obliquella*

Bosandoorn:

Coleophera lineolea

Distel:

Coleophera peribenanderi

Weegbree:

Aspilapteryx tringipennella

Wilgeroosje:

Mompha raschkiella

Micro-vlinders:

Plutella xylostella *Anthophila fabriciana*

Macro-rupsen:

Apoda limacodes (Slakrups)

Notodonta dromedarius (Dromedaris)

Dasychira pudibunda (Meriansborstel)

Ptilodon capucina (Kroonvogeltje)

Phlogophora meticulosa (Agaatvlinder)

Acronicta rumicis (Zuringuil)

Clostera curtula (Bruine Wapendrager)

Watsonalla binaria (Gele eenstaart)

[Zie foto op pag. 21]

Drepana curvatula (Bruine eenstaart)

Drepana falcataria (Berkeneenstaart)

Thyatra batis (Braamvlinder)

Macro-nachtvlinders :

Scoliopteryx libatrix (Roesje)

Dagvlinders:

Gehakkelde aurelia, Atalanta, Kleine vos, Kleine vuurvinder.

Nationale Nachtvliedernacht op de Kruidhof: veel publiek en veel vlinders. Siep Sinnema

Alle ingrediënten waren aanwezig op vrijdagavond 6 september om de nachtvliedervond tot een succes te maken: goed weer, meer dan 50 belangstellenden en veel nachtvlinders. De Kruidhof in Buitenpost was die avond één van de vele locaties in Nederland, waar aandacht werd geschonken aan de Nationale Nachtvliedernacht.

Naast de lamp werd nog een methode gebruikt om nachtvlinders te lokken, namelijk met behulp van zoete smeer op een aantal boomstammen. Ook daarop kwamen veel nachtvlinders af.

In totaal werden maar liefst 38 verschillende soorten macro-nachtvlinders waargenomen. Voor het publiek was het leuk, dat er maar liefst drie exemplaren van het Rood Weeskind (*Catocala nupta*) te zien waren, allemaal gelokt door de stroop op de boomstammen. Een bijzonderheid was ook de Saffraangouduil (*Tiliacae aurago*), die zich bij de lamp liet zien [**zie foto pag. 24**]. In dit deel van Friesland is dit beslist een bijzonderheid. Verder waren er veel exemplaren van de Zwarte c-uil (*Xestia c-nigrum*) en van de Huismoeder (*Noctua pronuba*).

In de tabel hieronder zijn de soorten gerangschikt naar familie en is ook het aantal individuen per soort aangegeven.

We kunnen we terugkijken op een geslaagde nachtvliedervond.

Overzicht van waargenomen soorten.

	Aantal:	op licht	op stroop
Familie: Eenstaartjes			
<i>Thyatira batis</i>	Braamvliederv		2
<i>Drepana curvatula</i>	Bruine eenstaart	1	
Familie: Spanners			
<i>Opistograptis luteolata</i>	Hagedoornvliederv	3	
<i>Ennomos erosaria</i>	Gehakkelde spanner	1	
<i>Campaea margaritata</i>	Appeltak	10	
<i>Timandra comae</i>	Lieveling	1	
<i>Xanthorhoe fluctuata</i>	Zwartbandspanner	2	
<i>Chloroclysta truncata</i>	Schimmelspanner	5	
<i>Thera britannica</i>	Schijnspanner	1	
<i>Gymnoscelis rufifasciata</i>	Zwartkamdwergspanner	1	
Familie: Uilen			
<i>Zanclognatha tarsipennalis</i>	Lijnsnuituil		1
<i>Catocala nupta</i>	Rood weeskind		3

vervolg Familie: Uilen	Aantal:	op licht	op stroop
<i>Hypena proboscidalis</i>	Bruine snuituil	5	1
<i>Hypena rostralis</i>	Hopsnuituil		1
<i>Rivula sericealis</i>	Stro-uiltje	10	
<i>Diachrysia chrysitis</i>	Koperuil	2	
<i>Plusia festucae</i>	Goudvenstertje	10	1
<i>Autographa gamma</i>	Gamma-uil	2	
<i>Abrostola triplasia</i>	Donker brandnetelkapje	1	
<i>Protodeltote pygarga</i>	Donkere marmeruil	2	
<i>Cucullia umbratica</i>	Grauwe monnik	2	
<i>Amphipyra pyramidea</i>	piramidevlinder	10	25
<i>Trachea atriplicis</i>	Meldevlinder	1	
<i>Phlogophora meticulosa</i>	Agaatvlinder	3	3
<i>Xanthia aurago</i>	Saffraangouduil	1	
<i>Mesapamea secalis/didyma</i>	Halmuil	1	
<i>Lacanobia oleracea</i>	Groente-uil	1	
<i>Mamestra brassicae</i>	Kooluil	1	1
<i>Axylia putris</i>	Houtspaander	3	
<i>Ochroleuca plecta</i>	Haarbos	5	
<i>Diarsia rubi</i>	Gewone breedvleugeluil	4	
<i>Noctua pronuba</i>	Huismoeder	50	25
<i>Noctua comes</i>	Volgeling	1	1
<i>Noctua janthe</i>	Open-breedbandhuismoeder	2	
<i>Xestia c-nigrum</i>	Zwarte c-uil	110	20
<i>Xestia xanthographa</i>	Vierkantvlekuil	1	1
<i>Agrotis puta</i>	Putu-uil	1	1
<i>Agrotis ypsilon</i>	Grote worteluil		1
Micro's op licht:			
<i>Acentria ephemerella</i>	Duikermot		
<i>Pyrausta aurata</i>	Muntvlinder		
<i>Cataclysta lemnata</i>	Kroosvlindertje		
<i>Elophila nymphaeata</i>	Waterleliemot		
<i>Donacaula forficella</i>	Liesgrassnuitmot		
<i>Argyresthia goedartella</i>	Berkenpedaalmot		
<i>Ypsolopha parenthesesella</i>	Witvleक्सpitskopmot		
<i>Acleris variegana</i>	Witschouderbladroller		
<i>Hedya ochroleucana</i>	Grote witvlakbladroller		

Nationale nachtvliedernacht in Oudemirdum Abel Jagersma

Het was een geslaagde avond bij de Werkschuur van Staats Bosbeheer. Met een record aantal deelnemers van 11 (een record op deze locatie), waaronder een aantal enthousiaste ouders met even enthousiaste kinderen. Onder de deelnemers ook een bijna-dorpsgenoot van Abel Jagersma, die inmiddels ook met het nachtvliedervirus is besmet, zelf een val heeft gemaakt en de eerste resultaten hem heeft toegestuurd met foto's erbij om ze vervolgens in te voeren in Waarneming.nl. Ook mag niet onvermeld blijven, dat boswachter Sjoerd Bakker een uitstekende gastheer was, die ons voorzag van koffie met koek en tussen de bedrijven door met grote belangstelling volgde wat op het laken verscheen. (zie tabel hieronder)

Geometridae:		Aantal:	op licht	op stroop
<i>Opisthoptis luteolata</i>	Hagedoornvlinder	1		
<i>Colostygia pectinataria</i>	Kleine groenbandspanner	1		
<i>Campaea margaritata</i>	Appeltak	7		
<i>Timandra comae</i>	Lieveling	1		
<i>Ennonos autumnaria</i>	Iepentakvlinder	1		
<i>Macaria liturata</i>	Gerimpelde spanner	4		
<i>Xanthorhoe designata</i>	Koolbandspanner	1		
<i>Cyclophora linearia</i>	Gele oogspanner	5		
Notodontidae:				
<i>Ptilodon capucina</i>	Kroonvogeltje	2		
Erebidae:				
<i>Hypena proboscidalis</i>	Bruine snuituil	8		
<i>Herminea grisealis</i>	Boogsnuituil	2		
<i>Eilema griseola</i>	Glad beertje	1		
<i>Eilema depressa</i>	Naaldboombeertje	3		
<i>Pelosia muscerda</i>	Muisbeertje	1		
Noctuidae:				
<i>Diachrysia chrysitis</i>	Koperuil	1		
<i>Autographa gamma</i>	Gamma-uil	2		
<i>Amphipyra pyramidea</i>	piramidevlinder			5
<i>Phlogophora meticulosa</i>	Agaatvlinder			3
<i>Diarsia rubi</i>	Gewone breedvleugeluil	1		
<i>Noctua pronuba</i>	Huismoeder	11		7
<i>Mythimna albipuncta</i>	Witstipgrasuil	1		
<i>Tholera decimalis</i>	Gelijnde grasuil	1		
<i>Xestia c-nigrum</i>	Zwarte c-uil	11		5
<i>Xestia xanthographa</i>	Vierkantvlekuil	1		
Micro's:				
<i>Acleris emargana</i>	Uitgeknaagde herfstbladroller	1		
<i>Scoparia ambigualis</i>	Gewone boommoslichtmot	2		

Hoewel de weersomstandigheden niet optimaal waren en het aantal nachtvlieders niet erg groot, kijken we met genoegen terug op deze avond, met als mooiste vangst de Iepentakvlinder (*Ennonos autumnaria*)! **[zie foto pag. 23]**

Project biodiversiteit Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden Gerrit Tuinstra

Op de voorjaarsbijeenkomst van 2012, van onze werkgroep, heb ik iets verteld over de Noardlike Fryske Wâlden (NFW), het nationale landschap dat ruwweg ligt tussen Drachten en Dokkum, de Trynwâlden en de grens met de provincie Groningen. Het gebied is het meest kleinschalige landschap in Nederland en het best bewaard gebleven! Uiteraard zijn er de afgelopen decennia houtwallen en elzensingels verdwenen, door ruilverkavelingen en de ontwikkelingen in de landbouw, maar het gebied wordt nog steeds gekenmerkt door de aanwezigheid van vele kleine landschapselementen.

In 2012 is het project “Biodiversiteit Nationaal Landschap NFW” uitgevoerd, door Landschapsbeheer Friesland en ecologisch onderzoeksbureau Altenburg & Wymenga, in samenwerking met de koepel van de agrarische natuurverenigingen in het gebied. In het project is onderzoek gedaan naar de flora en fauna in het gebied. In de Flinterwille van oktober 2012 heb ik al iets geschreven over de resultaten van het onderzoek naar nachtvlinders. De huidige lijst bevat waarnemingen van 448 verschillende vlindersoorten.

Maar naast vlinders is er gekeken naar verschillende andere groepen insecten, alsook naar vleermuizen en broedvogels. Van deze laatste twee groepen zijn net als bij de insecten veel interessante waarnemingen gedaan.

Heel bijzonder is een (zeker) broedgeval van de grauwe klauwier (*Lanius collurio*) in het gebied. Dit is een soort die vroeger waarschijnlijk wel in het gebied voorkwam, maar de afgelopen decennia niet. Maar deze klauwier doet het op verschillende plekken, bv. in Drenthe, redelijk goed. De populatie lijkt zich daar uit te breiden en wie weet zullen we in de toekomst in het kleinschalige oosten van onze provincie ook weer grauwe klauwieren waar kunnen nemen.

Het veldwerk voor de inventarisatie van vleermuizen heb ik samen met mijn collega Martijn Broekman uitgevoerd, op 12 verschillende routes, verspreid in het gebied. Per route lagen er een aantal vaste punten, waarop m.b.v. de batdetector de vleermuizen waargenomen werden. Op ieder punt werd steeds tien minuten waargenomen. Er waren vier lange routes, die per keer zo'n vier uur in beslag namen en acht kortere routes, die in ongeveer twee uur werden gelopen. Er werden zes soorten vleermuizen waargenomen. De meest voorkomende was de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), maar met regelmaat werden ook ruige dwergvleermuis (*P. nathusii*) en laatvlieger (*Eptesicus serotinus*) waargenomen. Iets minder vaak werden rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*) en watervleermuis (*Myotis daubentonii*) waargenomen. En tot slot bleek er nog een soort waargenomen te zijn, waarvan dit in eerste instantie niet bekend was. Tijdens het veldwerk werden met regelmaat de op de batdetector ontvangen vleermuisgeluiden opgenomen zodat ze later geanalyseerd konden worden. Op een aantal opnamen

bleek de vrij zeldzame tweekleurige vleermuis (*Vespertilio murinus*) te staan. De determinatie van deze soort is lastig omdat de geluiden kunnen lijken op die van de laatvlieger en rosse vleermuis, in bepaalde biotopen. De bevestiging van de determinatie kwam van de vleermuisdeskundige Reinier Meijer.

Dat vleermuizen gebruik maken van de lijnvormige landschapselementen als vliegroutes en foerageren in dit kleinschalige landschap was wel bekend, maar we hadden niet verwacht dat op maar liefst zo'n 80% van alle waarnemingspunten ook daadwerkelijk (een of meerdere (soorten)) vleermuizen waargenomen werden! Uiteraard hangt dit samen met de insectenfauna in het gebied, met name de nachtvlinders, die een belangrijk onderdeel uitmaken van het menu van vleermuizen!

In samenwerking met EIS Nederland werden in het voorjaar op een tiental houtwallen steeds een vijftal potvallen ingegraven voor het bemonsteren van bodembewonende insecten. Met tussenpozen van twee of drie weken werden de vangsten verzameld. In de potvallen werden loopkevers gevangen, maar daarnaast zijn er ook vele andere insectensoorten in de potvallen aangetroffen, bv. hooiwagens en mieren. Specialisten op het gebied van bepaalde groepen determineerden de vangsten. Zo determineerde Hans Turin de loopkevers, Jinze Noordijk de hooiwagens en Peter Boer de mieren.

Daarnaast hebben we gedurende het seizoen gewerkt met malaisevallen (tentvallen), voor het bemonsteren van vliegende insecten, bv. (zweef)vliegen, bijen en sluipwespen. Mijn collega Foppe van der Meer verzamelde ongeveer iedere drie week de vangsten en verplaatste de malaisevallen naar verschillende houtwallen. Hilco Meijer heeft meer dan 30 soorten bijen gedetermineerd waaronder een aantal bijzonderheden zoals de ranonkelbij (*Chelostoma florissomne*), de kortsprietmaskerbij (*Hylaeus brevicornis*) en de zadelgroefbij (*Lasioglossum rufitarse*), alle drie soorten waarvan in Friesland geen recente waarnemingen bekend zijn.

Vliegenspecialist Joop Prijs heeft een aantal van zijn eigen malaisevallen langs een drietal houtwallen geplaatst waarin hij 36 verschillende soorten vliegen aantrof waaronder *Mocrochrysa cyaneiventris*, een soort die hij eerder in slechts zeven Nederlandse kilometerhokken aantrof.

Bij het inventariseren van nachtvlinders heb ik ook veel andere insecten gevangen, met het net of geklopt uit de struiken en bomen in de houtwallen. Ook deze vangsten zijn gedetermineerd door specialisten. Zo heeft Theodoor Heijerman vele kevers gedetermineerd en John Smit de zweefvliegen en verschillende andere soorten vliegen.

Een verhaal apart is de vangst van een bijzondere vlieg die door John gedetermineerd werd. Het gaat om de prachtvlieg (familie Ulidiidae) *Tetanops sintenisi*, die pas in 2002 voor het eerst in Nederland waargenomen werd, in het Bargerveen. De vlieg die verzameld werd bij Oostermeer bleek het derde

pag. 41: *Agrochola lunosa* (Maansikkeluil) lichte en donkere vorm.
Foto's Andy Saunders

Pag. 41: *Chloroclysta miata* (Herfstpapegaitje)
foto Andy Saunders

Pag. 30: *Chloroclysta siterata* (Papegaitje)
Foto Anneke vd Veen

Pag. 15:
Watsonalla binaria
(Gele eenstaart)
Foto: Siep Sinnema

*Caloptilia
alchimiella*
goudvlekstelt
mot

*Nemophora
ochsen-
heimerella*
geooogde
langspriet-
mot

**Bij pag. 8:
Excursie Fochteloöerveen
Foto's: Jaap Schelvis**

Falcaria lacertinaria
bleke eenstaart

Flinterwille Vlinderwerkgroep Friesland okt

Bij pag. 28: vingerhoedskruiddwergspanner en
(*Eupithecia pulchellata*)
Oranjewoud. Foto: Gerrit Tuinstra

spardwergspanner (*Eupithecia abietaria*),
Beetsterzwaag, 05-06-2013.
Foto: Gerrit Tuinstra

Bij pag. 30: Fruitboomdwergspanner
(*Eupithecia insigniata*) Opende, 18-05-201
Foto: Anneke vd Veen

Nog een bijzondere vangst uit 2013:
Meldedwergspanner (*Eupithecia simpliciatata*).
Leeuwarden, 12 -08-2013. Foto: Jaap Schelvis

Bij pag. 18: Iepentakvlinder (*Ennonos autumnaria*).
Oudemirdum, 06-09-2013
Foto: Abel Jagersma

Bij pag. 30: Diana-uil (*Griposia aprilina*)
Foto: Anneke vd Veen

**Nog enkele
bijzondere
waarnemingen uit
2013:**

Kleine
Paremoervlinder
(*Issoria lathonia*)
9 aug., Hemrik
Foto: Siep Sinnema

Bij pag. 16: Saffraangouduil (*Tiliacae aurago*)
Buitenpost, 6 sept.. Foto: Siep Sinnema

Berkentandvlinder (*Odontesia carmelita*)
Beetsterzwaag, 25 apr. Foto: Gerrit Tuinstra

Geelkopmot (*Spuleria flavicaput*)
Opende, 2 juni. Foto: Anneke vd Veen

Pijpenstro-uil (*Apamea aquila*)
Fochteloërveen 22 juli. Foto: Siep Sinnema

Nederlandse exemplaar te zijn. Erg bijzonder dus! Maar bijzonder was ook de wijze waarop de vlieg verzameld werd. Nabij Oostermeer loopt een hoogspanningsleiding dwars door het houtwallengebied. Een van de masten staat in de hoek van twee houtwallen. Op die mast zagen we een prachtige zwartwitte spin – met prooi! Ze werden beide verzameld. Peter Koomen determineerde de spin als de (algemene) huiszebraspin (*Salticus scenicus*) en John Smit determineerde de prooi, de genoemde prachtvlieg *T. sintenisi*!

In 2012 hebben we veel insecten waargenomen in de houtwallen in de Noardlike Fryske Wâlden. De soortenlijst is nog niet volledig uitgewerkt maar zal momenteel bestaan uit zo'n 1000 soorten!

Maar er zijn natuurlijk veel meer, en daarom hebben we het onderzoek voortgezet, maar wel wat minder intensief. Het afgelopen seizoen zijn er een aantal excursies in het gebied geweest. Twee daarvan betroffen een samenwerking van de Vlinderwerkgroep Friesland met de afdeling Noord van de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV). Op 19 mei en 24 augustus zijn we gezamenlijk het veld in geweest om niet alleen naar vlinders te kijken, maar vooral ook naar andere soorten.

Excursie 19 mei.

Op deze dag zijn we met een beperkt aantal mensen het veld in geweest. En dat de opkomst niet zo hoog was, had alles te maken met het weer. Het voorjaar wilde het afgelopen seizoen maar niet op gang komen en ook op deze dag was het bewolkt en uitermate fris, zeker voor het waarnemen van insecten. Tijdens de excursie werd naar vlinders gekeken, maar ook naar (zweef)vliegen en spinnen. Peter Koomen heeft van deze laatste groep diverse exemplaren verzameld.

De excursie startte aan de Mûntsegrope, het eeuwenoude zandpad dat achter het Themapark De Spitkeet (Harkema) loopt. Het is een prachtig zandpad met aan weerszijden interessante vegetaties, o.a. in een schrale, soortenrijke houtwal. Via het zandpad werd naar een natuurterreintje gelopen, even in noordelijke richting. Het is een prachtig reliëfrijk terreintje, dat begroeid is met grassen, struiken en bomen en verspreid nog wat heide. Echter vanwege het late voorjaar had de vegetatie zich nog niet zover ontwikkeld en was het vinden van insecten niet een gemakkelijke opgave. Toch werd vandaag een 20-tal vlindersoorten waargenomen, waaronder de zakjes van de zakdragers *Psyche casta* en *Taleporia tubulosa*. Ook werden een tweetal langsprietmotten waargenomen, *Adela reaumurella* en *Cauchas rufimitrella*. Deze laatste werd foeragerend waargenomen op de bloemen van look-zonder-look, waarop ook de rupsen leven. Na dit terreintje te hebben bezocht, zijn we vertrokken naar de Griene Wei nabij Oostermeer, een zandpad met aan weerszijden prachtige houtwallen, temidden van agrarische percelen. Hier werden nog een aantal vlindersoorten waargenomen, waaronder een oranjetipje en een rups van de donsvlinder (*Euproctis similis*), op eik. Andere insecten werden vandaag maar mondjesmaat gezien, bv. schorpioenvlieg (*Panorpa communis*),

snuitvlieg (*Rhingia campestris*) en de mooie schorsvlieg (*Mesembrina meridiana*). De spinnen en een aantal kevers moeten nog gedetermineerd worden.

Excursie 24 augustus

Gelukkig werd het uiteindelijk toch mooi weer en achteraf kunnen we zeggen dat we een goede zomer hebben gehad. Ook op deze excursiedag was het goed weer.

De groep bestond tijdens deze excursie uit mensen met kennis van diverse groepen; spinnen, cicaden, libellen en vlinders! Van de eerste twee groepen werden gedurende de excursie vele exemplaren verzameld. Van de vlinders en libellen werden in totaal zo'n 40 verschillende soorten gezien, tijdens de excursie die ons door het agrarische cultuurlandschap tussen Twijzel en Kollumerzwaag voerde. Een gebied dat zich kenmerkt door agrarische percelen met gras en maïs, met daarlangs houtwallen, singels en verspreid diverse poelen. Ook hebben we nog even de Bootsma's Dobbe bezocht, een pingoruïne in eigendom en beheer van Staatsbosbeheer.

Diverse soorten dagvlinders werden waargenomen, waaronder het zwartsprietdikkopje, bont zandooogje, atalanta en diverse kleine vossen en dagpauwogen, foeragerend op bloeiende akkerdistels. Ook diverse libellen werden gezien, waaronder de houtpantserjuffer, bruine en blauwe glazenmaker, steenrode en bloedrode heidelibel en gewone oeverlibel. Bijzonder was de waarneming van een tandem van de zwerfende pantserjuffer, op de rand van een bijna drooggevalle poel. Deze juffer kan van andere soorten worden onderscheiden door het opvallende tweekleurige pterostigma.

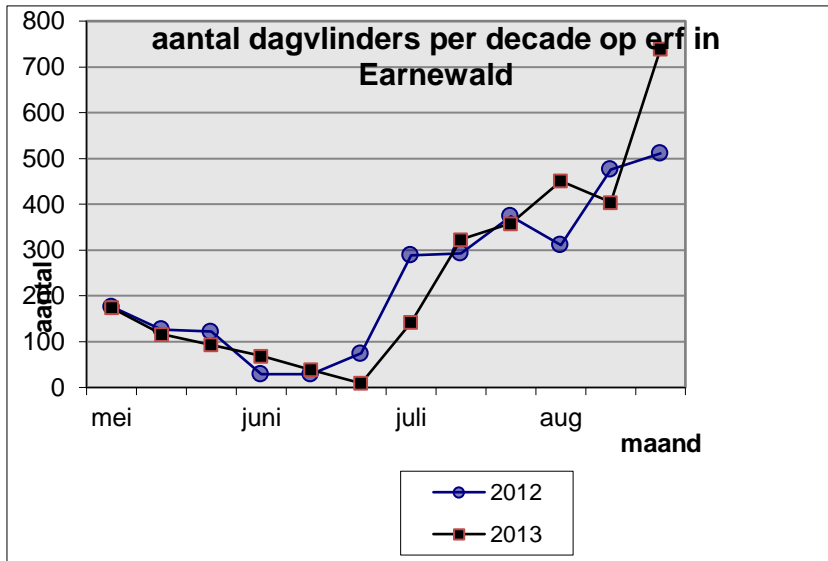
Aardig om nog even te noemen is de vondst van de hooiwagen *Dicranopalpus ramosus*. Dit is een hooiwagen met erg lange poten en goed te herkennen aan z'n gespleten palpen.

Naast deze twee excursies waren er daarnaast nog excursies in de Noardlike Fryske Wâlden van de Mierenwerkgroep en Sprinkhanenwerkgroep van EIS Nederland (European Invertebrate Survey). Onder leiding van Jinze Noordijk en Roy Kleukers werd tijdens deze excursies met name gekeken naar resp. mieren en sprinkhanen. Maar ook deskundigen op het gebied van andere insectengroepen waren aanwezig.

De gegevens van de verschillende excursies moeten (gedeeltelijk) nog worden verwerkt, maar duidelijk is wel dat de soortenlijst behoorlijk langer is geworden. Iedereen hartelijk dank voor de inzet!

Aantal dagvlinders in 2013 op mijn erf vergeleken met dat van 2012. John Boosman

Omdat de temperatuur in de maanden mei tot en met augustus in het jaar 2013 nogal sterk verschilde met die van 2012, heb ik het aantal dagvlinders dat ik dagelijks op mijn erf heb geteld in die maanden met elkaar vergeleken. (zie grafiek). Het betreft 20 soorten dagvlinders.

Omdat het voorjaar in 2013 nogal koud is geweest, valt op dat de vlinders pas de laatste 10 dagen van juni hun zomerrust hebben gehouden. De zomerrust is dus als het ware 14 dagen uitgesteld.

De zomervlinders komen pas laat opgang. Dat resulteert dus ook in een lager aantal vlinders in begin juli in vergelijking met 2012. Maar door het warmere weer daarna, is het verschil in augustus weer goed gemaakt. Sterker, de laatste tien dagen van augustus zijn er ruim 75 vlinders per dag gezien, tegen ruim 50 in 2012. Het aantal vlinders is in 2013 hoger dan “normaal” over de laatste tien jaar. Vooral de “witjes” en de kleine vossen vertoonden eind augustus uitschieters.

Vingerhoedskruiddwergspanner en spardwergspanner in 2013 Gerrit Tuinstra

In de Flinterwille van oktober 2012 schreef ik een stukje over de vingerhoedskruiddwergspanner (*Eupithecia pulchellata*), die in 2012 gevonden werd als rups en daarmee in Friesland voor het eerst waargenomen werd. De toen gevonden rupsen werden verzameld en er werd geprobeerd om ze uit te kweken. Op 5 mei 2013 verscheen de eerste vlinder. Een tweede Friese vindplaats van deze soort is Beetsterzwaag, waar ik op 5 juni 2013 een exemplaar op licht ving, op de golfbaan van Lauswolt. De lamp stond langs een naaldbosrand, met op korte afstand een groeiplek van behoorlijk wat vingerhoedskruid.

Deze avond op de golfbaan was een goede voor bloemspanners (genus *Eupithecia*). Naast de vingerhoedskruiddwergspanner werden ook de zeldzame dennendwergspanner (*E. indigata*) en spardwergspanner (*E. abietaria*) gezien. De dennendwergspanner is ook van een aantal andere Friese vindplaatsen bekend, met name in het zuidoosten van de provincie. De enige andere Friese waarneming van de spardwergspanner komt ook van Beetsterzwaag. Foto's van de vingerhoedskruiddwergspanner en spardwergspanner staan op de kleuren-middenpagina's van deze Flinterwille. [zie pag. 23]

Het vlindervirus dendert voort Anneke van der Veen

Het was weer een prachtig vlinderjaar voor mij, veel nieuwe dingen gezien en

Sesia apiformis
(Hoornaarvlinder)
Foto: Anneke vd Veen

meegemaakt. Had mij opgegeven voor een basiscursus nachtvlinders in Haren onder leiding van Kees Boele, dankzij een subsidieregeling van Groen & Doen. Erg leuke ervaring. De cursisten kregen 3x een lezing en 3x een nachtelijke excursie. Leuke en nieuwe soorten gezien (voor mij althans), zoals: *Lacanobia splendens* (Moeraswuil), *Cepphis advenaria* (Kleine herculesspanner), *Diarsia brunnea* (Bruine breedvleugeluil) en *Mimas tiliae* (Lindepijlstaart), hoewel het weerklimaat ons niet mee zat met het nachtvlinderen. Eén van de cursisten nodigde mij uit om met hem op zoek te gaan naar de *Sesia apiformis* (Hoornaarvlinder) in Groningen. Onderweg ernaar toe kregen we nog een berichtje van een andere cursist, die in haar tuin in Groningen de *Synanthedon tipuliformis* (Bessenglasvlinder) had gevangen of we die

ook wilden zien? Natuurlijk!! Prachtig beestje, met die doorzichtige vleugels. Daarna gingen we naar een plek waar wel 60 á 70 oude populieren stonden. Heel veel uitkruipgaten gevonden onder aan de stam. En echt pas bij de laatste 5 bomen zag ik de vlinder op een stam rusten en twee bomen verder zag de medecursist het 2° exemplaar. Ik heb toen wel even een vreugdedansje gemaakt, vond het zo bijzonder! Nu hoef ik waarschijnlijk niet steeds terug naar Groningen om deze vlinder te zien, want zo kwamen we er achter dat bij ons achter het erf, aan de zandweg, ook een oude populier staat...met uitkruipgaten!! Dus vanaf mei/juni volgend jaar die boom eens in de gaten houden. Ook mochten we deze schoonheid nog bewonderen tijdens de Lindevallei excursie van VWF. Helaas heeft niet iedereen deze kunnen waarnemen, maar wel lege poppen die uitstaken uit de gaten van de populier. Tijdens deze excursie mijn eerste nachtvlinder expeditie meegemaakt van VWF....wauw wat een avond! Er waren vier lakens opgesteld en ik wilde overal tegelijk kijken om maar niets te missen! Jeetje wat een heen en weer geloop en wat heb ik weer bijzondere soorten gezien. De toppers waren voor mij o.a. *Smerinthus ocellata* (Pauwoogpijlstaart), *Hepialus humuli* (Hopwortelboorder), *Phragmataecia castaneae* (Rietluipaard) en natúúrlijk de *Gagitodes sagittata* (Poelruitspanner)! De *Apatura iris* (Grote weerschijnvlinder) waren we die middag, helaas, niet tegengekomen.

Dit jaar zoveel nieuwe dingen gezien, gevonden, gefotografeerd en gekweekt.

- Voor het eerst opula's gezien en vastgelegd op de foto.

- Voor het eerst oranje-tip eitjes gevonden.

- Voor het eerst rupsen meegenomen, gekweekt, verpopt en deels uitgekomen.

Sommigen zitten nog "in de dop" en komen volgend jaar mei uit hun holletje, hopelijk.

- Voor het eerst dus ook een vlinder geboorte gezien van de *Aglais urticae* (Kleine vos), prachtig! Had de camera in positie, maar op het moment-supreme weigerde het apparaat een foto te maken....grr.

- Voor het eerst een vleugelloos vrouwtje gezien van de *Orgyia antiqua* (Witvlakvlinder)!

Wat ik ook erg bijzonder vond waren de rupsen van de *Dicallomera fascelina* (Grauwe borstel), *Euthrix potatoria* (Rietvink) en de *Dryobotodes eremita* (Eikenuiltje),

waar allemaal na het verpoppen een vlinder uitkwam. Heb ook rupsen via de post

Stauropus fagi (Eekhoorn).

Foto: Anneke vd Veen

opgestuurd gekregen van een rupskenner en wel de *Stauropus fagi* (Eekhoorn). Wat een bijzondere rups is dat toch, met z'n wriemelende, mierachtige voorpoten. Inmiddels hebben ook deze 3 rupsen zich verpopt. Ik heb nu zo'n 12 poppen liggen van verschillende vlinders, die allemaal rond mei uit kunnen komen...spannend! Wat ik ook wel een mooie verpopping vond was van *Acronicta leporina* (Schaapje). Deze hadden we gevonden op 24 augustus tijdens de Fryske Wâlden excursie in Twijzel. Deze rups verpopte zich namelijk in een stuk hout, had ik gelezen op Vlindernet.nl. Dus had ik een katapult achtig stokje in de kweekbak erbij gedaan en wat geschiede...hij verpopte zich precies in de "oksel" van het stokje! Bij de *Orgyia antiqua* (Witvlakvlinder) had ik het genoeg om de hele gedaanteverwisseling mee te mogen maken, van ei-tot-ei. Eitjes op een leeg cocon gevonden, opheldering bij Siep Sinnema gevraagd hoe dat nou precies zat? Daarna eitjes in een kweekbak gestopt en van het één kwam het ander. Uiteindelijk weer de copula weten vast te leggen op de foto en het ei-afzettende vrouwtje. En de cirkel was rond! Natuurlijk was het niet allemaal pracht en praal. Er ging, helaas, ook genoeg mis. Zoals het niet uitkomen van poppen, rupsen die zijn verdronken (teveel water in te grote potjes) en rupsen die zijn ontsnapt.... Wat ik erg jammer vond was dat de rups van de *Griposia aprilina* (Diana-uil), na de verpopping nog steeds niet is uitgekomen. De rups vond ik al 3 jaar achtereen bij ons op de zandweg op oude eikenbomen. Nog nooit de vlinder gespot op het laken of smeer, dus de stoute schoenen aantrokken en de rups op kweek gezet. Na deze rups was het "kweekvirus" pas echt toegeslagen. Totdat ik op 4 oktober jl. de lamp weer had aangezet bij het laken en ik ineens 2x *Griposia aprilina* op visite kreeg! Nou ja....super gewoon! **[Zie foto pag. 23]**

Natuurlijk afgelopen jaar ook gelicht met behulp van het laken in eigen tuin. Toch weer mooie verassingen tegengekomen, zoals: *Philereme vetulata* (Sporkehoutspanner), *Gluphisia crenata* (Populierentandvlinder), *Litoligia literosa* (Duinhalmuiltje), *Polyphoca ridens* (Groenige orvlinder), *Chloroclysta siterata* (Papegaaitje) **[zie foto pag. 21]**, *Hydria undulata* (Gegolfde spanner), *Macaria wauaria* (Zwarte-w-vlinder), *Peribatodes secundaria* (Geveerde spikkelspanner), *Anticollix sparsata* (Wederikdwergspanner), *Eupithecia insigniata* (Fruitboomdwergspanner) **[zie foto pag. 23]** deze al voor het 2^e jaar achtereen en natuurlijk de *Larentia clavaria* (Malvabandspanner).

Ook een paar keer naar het Fochtelooërveen geweest en voor mij nieuwe soorten daar gespot. Zoals imago's van Geblokte zomervlinder (*Thalera fimbrialis*) en Veenhooibeestje (*Coenonympha tullia*). En veel mooie rupsen gezien! Een prachtig, soortenrijk gebied is dat toch.

Samen met Gerrit Tuinstra en mijn zonen Jitze en Ynte een nacht gevlienderd in Beetsterzwaag, waar Gerrit de *Catocala sponsa* (Karmozijnrood weeskind) op smeer had gevonden!! Super leuk. Toen Gerrit terugkwam uit het donkere bos, zaten wij met z'n drieën te schijnen en te zoeken met de zaklamp in het gras.

“Hé”, zegt Gerrit, “welke vlinder zien jullie daar?”. Waarop ik antwoorde: “Nou, geen vlinder, maar we zoeken de autosleutel.....” De jongens waren net naar de auto gelopen om hun jassen op te halen, toen Jitze een vreemd beest op zijn arm voelde en pardoes de sleutel liet vallen..... Ik had al hele scenario’s in mijn hoofd afgespeeld, hoe dit zou kunnen aflopen. Maar de rots in de branding (Gerrit) vond de sleutel na enig speurwerk, fiouw...een pak van mijn hart! Om het toch nog mooi af te sluiten, wist Gerrit nog een *Arctia caja* (Grote beer), speciaal voor mij, op het laken te zien. Ik had deze soort alleen maar gezien als een dood exemplaar. Dus onze avond kon niet meer stuk!

Al met al een mooi vlinderjaar tot nu toe. Wat mij betreft mogen er meer excursies gepland worden door VWF!

Willen jullie meer foto’s zien en verslagen lezen, kijk dan hier maar eens <http://goo.gl/sHzg0j>. Het is goed om te weten, dat je bij het kopje “imago en rups” om dan rechtsboven in de hoek even op “naam” te klikken. Dan staan de imago’s en rupsen van dezelfde soort naast elkaar afgebeeld.

De Veenhooibeestjes van Fryslân Judith Bouma

Wat weten we eigenlijk van de Veenhooibeestjes voordat de monitoringroute in het Fochteloërveen uitgezet werd in 2001?

Vóór 2000 werd er nauwelijks naar gekeken. Omdat ze aanwezig bleken te zijn is, is er overleg met geweest om de natuurherstelmaatregelen niet al te grootschalig aan te pakken in het betreffende leefgebied. Mede door het juiste beheer van Natuurmonumenten gaat het goed met het voortbestaan van de Veenhooibeestjes.

Hieronder de hoogste aantallen die gezien zijn op één dag én doorgegeven zijn:

1993	-	1	1998	-	47
1994	-	5	1999	-	34
1995	-	5	2000	-	597
1996	-	5	2001	-	91
1997	-	3	2002	-	31

Afwijkend is 2000, maar die dag is geteld met meerdere personen in het veen en zijn ook kaden meegenomen in de telling. De kaden konden daarna niet meer meegenomen worden in de telling vanwege de komst van de Kraanvogels en die gaan voor alles ... zelfs vóór de Veenhooibeestjes.

foto: Judith Bouma

In 2001 is de monitoringroute in gang gezet. De eerste jaren heeft Grietje de Lange de telling op zich genomen, in 2003 heb ik het overgenomen.

In het veen vliegen veel en veel meer Veenhooibeestjes dan dat ik zien kan. Maar door het consequent jaar in jaar uit noteren van Veenhooibeestjes die daadwerkelijk gezien worden in dezelfde transecten met dezelfde tel methode, is een toe- of afname waar te nemen. Extrapoleren staat overigens niet in mijn woordenboek.

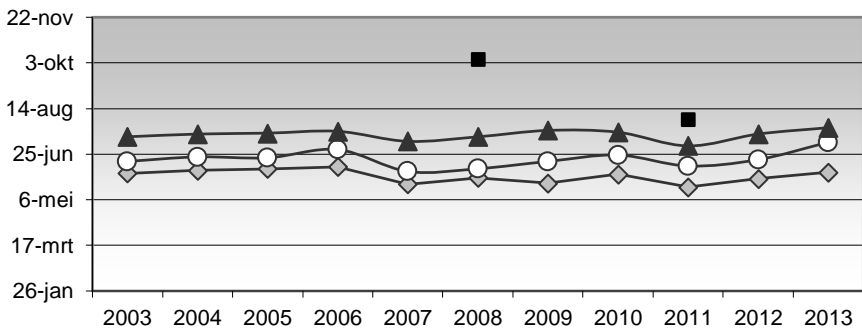
2013

Iets later dan gemiddeld kwamen ze dan moeizaam tevoorschijn. Zeker de eerste tijd af en toe een enkel exemplaar en ineens een explosief vliegbeeld in het veen. De piekdag lag dik twee weken, bijna drie weken, later dan gemiddeld! De laatste vliegdag was uiteindelijk weer bijna gelijk aan de voorgaande jaren, maar iets later dan gemiddeld.

De Dopheide deed het extreem goed dit jaar, terwijl de Lavendelheide en Kraaiheide een zeer slechte start hadden en compleet bruin waren in het voorjaar. Met het grote aanbod van nectar (Dopheide) en een zichtbare toename van Eenarig wollegras (waardplant) moet 2014 wel een goed jaar worden lijkt me!

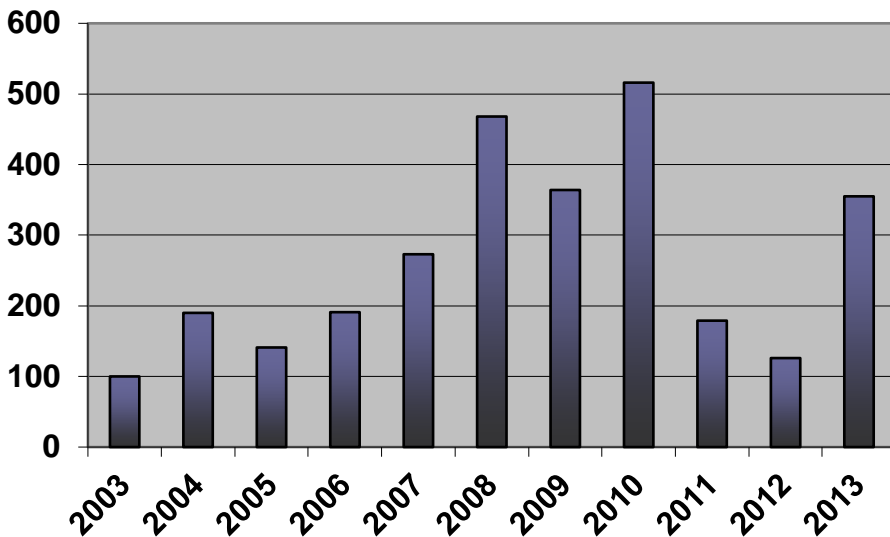
Doordat het voorjaar zo vreselijk laat begon, lag de piek van de aantallen ook een stuk later waardoor het aanbod van nectar groter was. De Dopheide stond toen volop te bloeien in tegenstelling tot voorgaande jaren.

Hieronder de eerste waarneming (◇), de hoogste (piek) waarneming (o) en de laatste waarneming (▲). De uitzondering zijn de extreem late waarnemingen, in 2008 en 2011 (■).

2003 – 100	2009 – 364
2004 – 190	2010 – 516
2005 – 141	2011 – 179
2006 – 191	2012 – 126
2007 – 273	2013 – 355
2008 – 468	

Hoogste aantal
gezien op één dag

De grafiek laat duidelijk zien dat het weer de goede kant op gaat met de Veenhooibeestjes! 2011 en vooral 2012 waren dramatische jaren of waren we inmiddels gewoon erg verwend met de aantallen net onder en boven de 500?

De weersomstandigheden spelen jaar in jaar uit een grote rol. De nectar- en waardplanten deden het erg goed, we wachten maar weer geduldig af. Na elk afgesloten jaar Veenhooibeestjes tellen, kijk ik nóg meer uit naar het volgende jaar, het twaalfde jaar op rij van monitoring en ben nu nóg nieuwsgieriger dan de voorgaande jaren, ik heb er zin in! (www.fochtelooerveen.info)

Nachtvlinders in het Lauwersmeer in 2012 – Gerrit Tuinstra

In dit artikeltje wil ik opnieuw een korte update geven van de inventarisatie van nachtvlinders in het Lauwersmeergebied, waaraan ik sinds 2004 werk. Het was de bedoeling dat dit artikeltje al in de vorige Flinterwille zou verschijnen, maar door ruimtegebrek lukte dat niet. Inmiddels is ook het seizoen 2013 (bijna) alweer achter de rug en ook dit jaar zijn weer verschillende interessante soorten waargenomen, maar daarover zal ik in een volgende Flinterwille schrijven.

Bij de start van het seizoen in 2012 bedroeg de lijst van in het gebied waargenomen vlinders 764 soorten, waarvan pak 'm beet de ene helft ingenomen werd door macro's en de andere door micro's.

Hoewel het seizoen in 2012 qua weersomstandigheden lang niet ideaal was, is de lijst toch weer met een aantal soorten uitgebreid. Met hoeveel is op het moment van schrijven nog niet exact te zeggen omdat er aan de determinatie van sommige micro's nog wordt gewerkt. Wel is het inmiddels duidelijk dat er in 2012 “slechts” zes soorten nieuwe macro's voor het gebied werden gezien. Met het woord slechts tussen aanhalingstekens, want na 10 jaar onderzoek wordt het natuurlijk steeds lastiger om nieuwe soorten te vinden.

Lijst met mogelijk te verwachten soorten.

Aan het begin van 2012 heb ik een lijst gemaakt van macro-nachtvlindersoorten die – naast de reeds aangetroffen soorten – mogelijk ook nog in het Lauwersmeergebied aan te treffen zouden zijn. Daarvoor heb ik een lijst gebruikt met alle in Nederland waargenomen soorten en daarin de reeds waargenomen soorten gemarkeerd. Voor de overige soorten heb ik aangegeven of ze nog aan te treffen zijn in het gebied, waarbij ik onderscheid gemaakt heb in twee categorieën: “redelijkerwijs nog te verwachten” en “zou misschien kunnen, maar wordt lastig”. Het aantal soorten voor deze categorieën betrof resp. 42 en 24.

In 2012 zijn zes nieuwe macro's waargenomen. Drie daarvan behoorden tot de eerste categorie en één tot de tweede. En dan zijn er dus nog twee die niet tot de lijst van mogelijk te verwachten soorten behoorden. En dat zijn de bloemspanner *Eupithecia icterata* (oranje dwergspanner) en *Thaumetopoea processionea* (eikenprocessierups). Dat deze tweede niet op de lijst van mogelijk te verwachten soorten stond was natuurlijk een misser. Want de opmars naar het noorden gaat de laatste jaren behoorlijk snel en uiteraard zou de vlinder ook het Lauwersmeer bereiken. Maar dat dat al in 2012 zou gebeuren was voor mij wel een verrassing. En bij een eerste waarneming zou je misschien één of twee exemplaren verwachten, maar op 14 augustus werden maar liefst 10 mannetjes van de eikenprocessierups op het laken aangetroffen. Het zal hierbij gaan om zwervers en het zal nog wel even duren voordat de vrouwtjes arriveren. De tweede soort die in 2012 nieuw was voor het gebied en niet op de lijst van mogelijk te verwachten soorten stond, is *E. icterata*. Op Vlindernet wordt vermeld

dat het een niet zo gewone soort is, die vooral op de zandgronden en de duinen voorkomt. Persoonlijk ken ik de vlinder eigenlijk alleen van het uiterste zuidoosten van Friesland, bv. van de Schaopedobbe en andere droge zandgebieden. Het is natuurlijk niet uit te sluiten dat de soort in het Lauwersmeergebied een populatie heeft, maar het kan ook zijn dat het een overvlieger van een van de Waddeneilanden betreft. Dit zal de komende jaren misschien blijken.

De drie “redelijkerwijs nog te verwachten soorten”, die in 2012 ook daadwerkelijk waargenomen werden, zijn *Abrostola tripartita* (brandnetelkapje), *Naenia typica* (splinterstreep) en *Nonagria typhae* (lisdoddeboorder). Het zijn alle drie soorten die niet bijzonder algemeen zijn, maar ook niet heel zeldzaam. *A. tripartita* is het grijze broertje van *A. triplasia* (donker brandnetelkapje), die veel algemener is. Beide soorten komen over heel Nederland voor, hoewel *A. tripartita* wel een zwaartepunt lijkt te hebben in zuidwest Nederland (zie het kaartje op Vlindernet). Mogelijk is dit een waarnemerseffect. Ook *N. typhae* en *N. typica* worden verspreid over Nederland waargenomen, maar het zijn vlinders die nooit in grote aantallen worden gezien. Overigens is *N. typhae* wel vrij gemakkelijk als rups te vinden, door te zoeken naar ronde gaatjes in de stengels van lisdodde, gaatjes die veroorzaakt zijn door de zeer langgerekte rups van *N. typhae*, die in de stengels leeft.

De zesde soort die in 2012 voor het eerst in het gebied werd gezien, en ik aangeduid had als “zou misschien kunnen, maar wordt lastig”, is *Lasiocampa quercus* (hageheld). Een mannetje van deze soort werd door Henk Smit op 24 juli gevangen nabij het dorp, op licht. Ook dit is een soort van zandgronden, maar ook van duinen en daarmee op de Waddeneilanden met regelmaat wordt gezien. Het waargenomen exemplaar is mogelijk een overvlieger van de eilanden.

Zoals eerder gezegd waren de weeromstandigheden in 2012 vaak niet optimaal. Daardoor is er dat jaar niet een keer in het Zoute Kwelgebied geïnventariseerd. Wel heb ik voor het eerst een keer met de lamp in de Bantpolder gestaan. Het was vrij laat in het seizoen en op de betreffende avond waaide het helaas stevig, dus de resultaten waren zeer matig, maar het gebied verdient zeker meer aandacht.

Aardig om nog even te noemen zijn drie soorten macro-nachtvlinders die afhankelijk zijn van naaldbomen als voedselplant voor de rupsen: *Sphinx pinastri* (dennenpijlstaart), *Bupalus piniaria* (dennenspanner) en *Hylaea fasciaria* (rode dennenspanner).

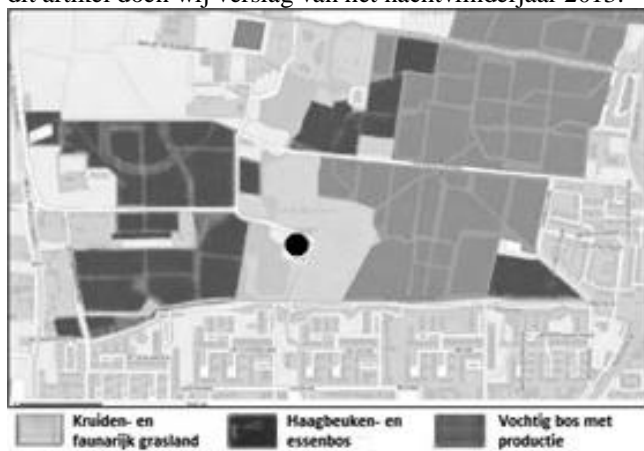
Van *S. pinastri* werd vóór 2012 slechts één exemplaar waargenomen, in 2009. In 2012 werden drie exemplaren gezien. Van *B. piniaria* werden alleen in 2008 twee exemplaren gezien en het afgelopen seizoen maar liefst 12! Vreemd genoeg werd er van *H. fasciaria* in 2012 slechts maar één exemplaar gezien, terwijl er daarvoor in totaal negen werden gezien, verspreid over zes verschillende jaren.

In 2012 werden 241 soorten macro-nachtvlinders waargenomen in het gebied.

Nachtvlinderresultaten Leeuwarderbos 2013; zandsorten op kleigrond Jeroen Breidenbach en Merel Zweemer

Het Leeuwarderbos, een circa 150 hectare groot bos op kleigrond, is in 1992 aangeplant ten noorden van Leeuwarden. Dit bos valt te verdelen in drie verschillende stukken. Ten westen ligt het recreatiebos, bestaande uit vooral duurzame boomsoorten. In het midden ligt een moerasdeel bestaande uit water, rietpartijen en graslanden. In het oosten ligt het productiebos, vooral bestaande uit een monotoon populierenbestand met veel brandnetels als ondergroei. In het gehele bos lopen enkele aangelegde zandpaden. Naaldbomen zijn, op twee na, niet aanwezig in het bos.

Sinds 2012 is het Leeuwarderbos studiegebied geworden voor het Natuurmuseum Fryslân voor het onder andere vaststellen van biodiversiteit. Nachtvinders is één van de familiegroepen die wij in samenwerking met het Natuurmuseum Fryslân en camping Taniaburg vanaf 2012 aan het bekijken zijn. In dit artikel doen wij verslag van het nachtvlinderjaar 2013.

*Afbeelding 1.
Studiegebied
Leeuwarderbos
(Provinsje Fryslân,
2011).*

Wij zijn dit jaar op pad geweest op avonden/nachten dat het boven de 15 graden bleef met weinig wind. Dit gebeurde op acht verschillende dagen, alle op dezelfde locatie; namelijk camping Taniaburg (zwarte stip; afbeelding 1). We schreven alle macro's op en stopten deze in plastic bakjes om ervoor te zorgen dat de individuen ook goed geteld konden worden. Micro's namen we sporadisch mee in de tellingen maar laten we in dit artikel buiten beschouwing. In tabel 1 zijn onze resultaten weergegeven.

Dag	Methode	#Soorten	#Individueen
16-06-2013	Licht	30	153
18-06-2013	Licht	39	202
05-07-2013	Licht	36	115
12-07-2013	Licht	67	311
21-07-2013	Licht	40	133
22-07-2013	Smeer	23	259
16-08-2013	Licht	57	449
30-08-2013	Licht + Smeer	45	281
		143	1903

Tabel 1. Resultaten nachtvlindersen Leeuwarderbos

In totaal zijn er 1903 individuele macronachtvlinders gevangen op acht verschillende nachten. Dit betekent dat er gemiddeld 238 nachtvlinders per telling gevangen werden, een vrij hoog aantal. Als nachtvlindersaars mochten we dit jaar niet klagen. 2013 een goed vlinderjaar?

In gemiddelde zomers is het bos vrij vochtig tot nat. Deze zomer echter was het behoorlijk droog. In de perioden van de droogte (met name juli-augustus) viel het ons op dat wij tijdens het nachtvlindersen een aantal soorten tegenkwamen die we niet verwacht hadden op deze locatie. Toen we ons verder verdiepten in deze materie ontdekten we dat het Leeuwarderbos dicht bij de grens ligt met zandgronden, hemelsbreed circa 7,5 kilometer. In afbeelding 2 staat een kaart weergegeven van de grondsoorten in Nederland. Het Leeuwarderbos staat hierin met een zwarte stip aangegeven.

Afbeelding 2. Grondsoorten Nederland (Meteo consult, 2009).

Ons vermoeden is dat veel zandsorten geprofitteerd hebben van deze droogte. De enige kanttekening hierbij is dat wij geen zicht hebben op nachtvlinderbewegingen om ons heen. We weten niet of deze beweging van de zandsorten richting het Leeuwarderbos wordt veroorzaakt door zwerfgedrag of dat het areaal van de nachtvlinders in kwestie enorm is uitgebreid.

Deze zomer hebben wij elf zandsorten gevangen waarvan bij minstens vier soorten het Leeuwarderbos in eerste instantie niet aan de habitatomschrijving voldoet. Bijvoorbeeld de berken-orvlinder (*Tetheella fluctuosa*, afbeelding 3) die leeft in oude, volgroeide loofbossen en op beboste heiden. Van de donkere grasuil (*Tholera cespitis*) zijn tot nu toe alleen waarnemingen uit de omgeving van Appelscha en Lauwersoog. De gerimpelde spanner (*Macaria liturata*) leeft zelfs uitsluitend op naaldbomen. Deze bomen groeien nauwelijks in de omgeving van Leeuwarden, waardoor het een mysterie is hoe deze soort in het Leeuwarderbos gevangen kon worden.

De meeste andere nieuwe soorten die wij vingen, leven op zandgronden in het binnenland. Ondanks dat Leeuwarden in eerste instantie niet aan een zandgrond doet denken, is het goed mogelijk dat de juiste omstandigheden, waaronder de benodigde waardplanten, deze omgeving wel tot een geschikt habitat maken voor deze soorten. De grijze grasuil (*Mythimna pudorina*), drielijnuil (*Charanyca trigrammica*), marmerspanner (*Ecliptopera silaceata*) en gewone silene-uil (*Hadena bicruris*) zijn voorbeelden van in het Leeuwarderbos gevangen soorten die mogelijk op meer locaties kunnen voorkomen dan tot nu toe bekend is. De lindeknotsvlinder (*Plagodis dolabraria*) is dit jaar voor het eerst vastgesteld in het Leeuwarderbos, maar werd in de jaren hiervoor al gezien in de Kleine Wielen. Deze soort heeft zich wellicht door de droge zomer westwaarts verplaatst. Het zou interessant kunnen zijn om de Grutte Wielen en de Kleine Wielen te gaan onderzoeken op zandsorten. Hierdoor kan gekeken worden of het vangen van deze soorten in een ander habitat (klei) normaal is.

Naast deze zandsorten werden er dit jaar ook een paar zeldzame vlinders gevangen die nog niet eerder waren vastgesteld in het Leeuwarderbos, of zelfs in Friesland.

Een nieuwe soort voor de omgeving van Leeuwarden werd dit jaar maar liefst tweemaal vastgesteld, waaronder een vangst in het Leeuwarderbos. Deze nieuwe soort, de esdoorndwergspanner (*Eupithecia inturbata*), is een soort van kalkrijke grond en eerdere waarnemingen bleven beperkt tot slechts drie locaties in Nederland. Een soort die zich erg aan het uitbreiden is. De bonte grasuil (*Cerapteryx graminis*) werd dit jaar voor het eerst vastgesteld in het Leeuwarderbos en is ook weer een soort van zandgronden. Ook de bruine groenuil (*Anaplectoides prasina*) werd nog niet eerder in Leeuwarden waargenomen, andere locaties uit Friesland betreffen wederom de zandgronden. Extra apart aan dit

individue was dat het een weinig voorkomende kleurvariatie betrof. Hierdoor was de soort in eerste instantie moeilijk te determineren.

bruine groenuil (*Anaplectoides prasina*)
Foto: Jeroen Breidenbach

De totale lijst van waarnemingen in het Leeuwarderbos staat op Waarneming.nl.

Bronnen

Provinsje Fryslân (2011). Natuurbeheerplan. Op www.fryslan.nl
Meteo consult (2009). Grondsoorten Nederland. Op www.weer.nl
Vlindernet (2013). Soortenomschrijvingen. Op www.vlindernet.nl
Waarneming (2013). Waarnemingen Leeuwarderbos. Op www.waarneming.nl

Het laatste nieuws uit St.Nicolaasga Andy Saunders

Sinds het jaar 2000 ben ik bezig met nachtvlinderwaarnemingen in mijn woonplaats St.Nicolaasga en in de gemeente Skarsterlân. Doordat ik van 1997 tot 2000 van Sneek naar Heerenveen naar het werk fietste, door de gemeente Skarsterlân, heb ik ook van die tijd een aantal waarnemingen. Tot nu toe heb ik een totaal van 352 verschillende soorten macronachtvlinders hier gevangen.

<i>Hepialidae</i> (wortelboorders)	3
<i>Cossidae</i> (houtboorders)	3
<i>Limacodidae</i> (slakrupsen)	1
<i>Sesiidae</i> (wespvinders)	1
<i>Lasiocampidae</i> (spinners)	2
<i>Drepanidae</i> (eenstaartjes)	11
<i>Geometridae</i> (spanners)	127
<i>Sphingidae</i> (pijlstaarten)	9
<i>Notodontidae</i> (tandvlinders)	20
<i>Erebidae</i> spinneruilen)	35
<i>Nolidae</i> (visstaartjes)	6
<i>Noctuidae</i> (uilen)	<u>134</u>
Totaal	352

In 2013 heb ik 8 nieuwe soorten gevangen:

***Conistra rubiginosa* (zwartvlekwinteruil)**

Deze winteruil heb ik in januari op smeer in mijn tuin gevangen. Op een zachte avond (5 januari) had ik het idee om in de tuin te smeren. Ik had verwacht dat ik

wat exemplaren van *Conistra vaccinii* en *Eupsilia transversa* zou vangen. Er kwamen vier vlinders op de smeer af, maar alle vier waren *Conistra rubiginosa*.

Op 3 februari heb ik nog drie gevangen ook op smeer en op 5 februari één op licht in Sneek. De vlinders vliegen van eind oktober tot eind april.

zwartvlekwinteruil

Conistra rubiginosa (foto Andy Saunders)

***Notodonta tritophus* (wilgentandvlinder)**

Elke weekend liep ik langs het fietspad langs het Vegilinbos hier in St.Nicolaasga. Het fietspad is verlicht en veel vlinders komen daardoor op de palen te zitten. Op 17 mei zat er een *N.tritophus*. Deze vlinders vliegen tussen april en augustus in twee generaties.

***Petrophora chlorosata* (varensbanner)**

Ik heb deze banner, ook langs het fietspad, op 18 mei gevangen. Niet echt een verrassing want het bos zit vol met varen. Maar wat heel vreemd was, op 8 juni in de eendenkooi naast het Tjeukemeer ving ik weer een exemplaar.

***Abraxas grossulariata* (bonte bessenvlinder)**

Niet een nieuwe soort voor Skarsterlân want ik had de vlinder in een telefooncel bij Oudehaske in 1998 gezien, maar op 3 juli heb ik *A.grossulariata* in mijn tuin gevangen (nieuw voor St.Nicolaasga)

***Comibaena bajularia* (gevlekte zomervlinder)**

Ook niet echt een nieuwe soort voor Skarsterlân. Ik heb deze soort in Joure in 1999 gezien, maar op 10 juli heb ik de banner in mijn eigen tuin gevangen (ook nieuw voor St.Nicolaasga)

***Thaumetopoea processionea* (eikenprocessierups)**

In juni 2011 had ik rupsennesten van de eikenprocessierups in Scharsterbrug gevonden en nu heb ik hier in St.Nicolaasga een mannetje op 16 augustus in mijn eigen tuin met de lichtval gevangen.

eikenprocessierups

Thaumetopoea processionea

(Foto Andy Saunders)

***Tholera decimalis* (gelijnde grasuil)**

Een gewone soort die ik heb voor het eerst in St.Nicolaasga heb gevangen op 16 augustus.

***Agrochola lunosa* (maansikkeluil)**

Abel Jagersma heeft deze soort de laatste jaren rond Woudsend gevangen. Zo was het geen wonder dat ik ook hier in St.Nicolaasga dit jaar die soort heb gevangen. Op 13 september heb ik twee vlinders gevangen en op 27 september nog een. Wat leuk is, dat ik de lichte en de donkere vorm heb gevangen. [foto op pag. 21]

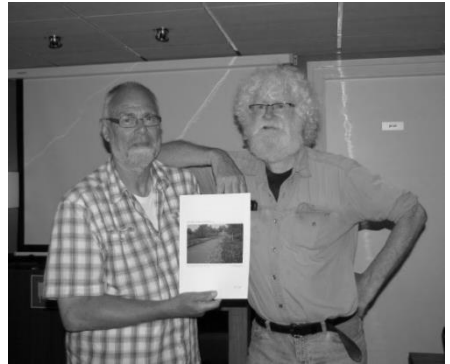
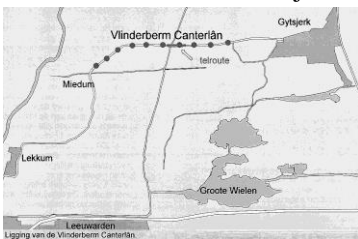
***Chloroclysta miata* (herfstpapegaaitje)**

De vangst van 2013, op 27 september, twee dagen voordat ik naar Engeland ging, had ik een spanner in de lichtval. Eerst dacht ik aan een *Dysstroma truncata* of een *Chloroclysta siterata*, maar het leek heel anders. Snel foto's maken en de vlinder opzetten. Ik stuurde foto's naar Siep, Gerrit en Rob de Vos. Van Rob de Vos kreeg ik een e-mail dat het zeker *C. miata* was. De vlinder is twee keer op Terschelling gevangen (1984 en 2013) en nu voor het eerst op het vasteland in Friesland. (Bron:Noctua databank) [foto op pag. 21]

20 jaar Vlinderberm Canterlân

Gerard Bergsma

Op vrijdag 19 juli 2013 was de Vlinderwerkgroep Friesland uitgenodigd voor de presentatie over twintig jaar (1991-2010) 'Vlinderberm Canterlân' te Gytsjerk. Het project is in 1989 (in het kader van 'het Vlinderjaar 1989') opgestart door de Wielenwerkgroep met initiators Freek Nijland en Dick Goslinga. De Vlinderberm Canterlân bevindt zich ten westen van Gytsjerk richting Miedum langs de Canterlandseweg (aan weerszijden van het fietspad) over een afstand van 2,5 km. Zie kaartje.

Dick Goslinga en Freek Nijland
(foto Gerard Bergsma)

De berm heeft vooral betekenis voor karakteristieke graslandvlinders, die hun eitjes op grassen leggen, zoals Zwartsprietdikkopje, Bruin zandoogje en Hooibeestje. De Vlinderberm behoorde in de jaren negentig tot de monitoringroutes van de Vlinderstichting waar landelijk gezien de meeste Zwartsprietdikkopjes werden geteld. In 1994 won de Wielenwerkgroep voor dit project de Milieuprijs van de gemeente Tytsjerksteradiel.

De Vlinderberm Canterlân heeft gefungeerd als voorbeeld voor soortgelijke projecten in verschillende andere Friese gemeenten. In 2001 verscheen de eerste evaluatie over de eerste tien jaar (rapport *'Fladderen langs it Canterlân' - deell*). Met enige vertraging is nu in 2013 de tweede evaluatie verschenen (rapport *'Fladderen langs it Canterlân' - deel 2*).

periode	aantal
1991-1995	86
1996-2000	76
2001-2005	81
2006-2010	46

Tabel 1. Aantal tellingen op de vlindertelroute (500 m) langs de Vlinderberm in de periode 1991-2010.

soort	aantal	voorkeursbiotoop	waardplanten
1 zwartsprietdikkopje	11.574	bloemrijk grasland	grassen
2 klein koolwitje	1.047	overal	raket, kruisbloemigen
3 klein geaderd witje	736	bloemrijk grasland, bosranden	pinksterbloem, kruisbloemigen
4 bruin zandoogje	536	bloemrijk grasland, ruigtes	grassen
5 argusvlinder	502	bloemrijk grasland	grassen
6 hooibeestje	479	schraal grasland	grassen
7 kleine vos	381	overal	grote brandnetel
8 atalanta	195	overal, ook in open bossen	grote brandnetel
9 daggauwoog	168	overal	grote brandnetel
10 groot koolwitje	89	overal	raket, kruisbloemigen
11 kleine vuurvlinder	66	schraal grasland	schapenzuring, veldzuring
12 bont zandoogje	58	bosranden	grassen
13 distelvlinder	58	overal	akkerdistel
14 landkaartje	19	bosrijke omgeving	grote brandnetel
15 citroenvlinder	17	bosrijke omgeving	vuilboom (sporkehout)
16 koevinkje	13	grasland in bosrijke omgeving	grassen
17 groot dikkopje	13	grasruigten, bosranden	grassen
18 boomblauwtje	10	bosrijke omgeving	vuilboom (sporkehout)
19 oranjepipje	2	bosrijke omgeving	pinksterbloem
20 icarusblauwtje	2	schraal grasland	gewone rolklaver
21 gehakkelde aurelia	1	half open landschappen	grote brandnetel
22 oranje luzernevlinder	1	bloemrijk grasland	niet in de berm aanwezig

Tabel 2. Totale aantallen waargenomen dagvlinders tijdens 289 tellingen van de vlindertelroute in de Vlinderberm in de periode 1991-2010. Aangegeven is welke waardplanten in de berm voorkomen.

soort	trend vlinderberm	landelijke trend
zwartsprietdikkopje	sterke afname	sterke afname
groot koolwitje	stabiel	afname
klein koolwitje	stabiel	stabiel
klein geaderd witje	toename	afname
kleine vuurvliinder	stabiel	toename
atalanta	toename	stabiel
dagpauwoog	afname	afname
kleine vos	afname	afname
bont zandoogje	sterke toename	sterke toename
hooibeestje	stabiel	toename
argusvlinder	sterke afname	sterke afname
bruin zandoogje	afname	stabiel

Tabel 3. Trends van een aantal algemene soorten dagvlinders in de periode 1991-2010.

Het beheer van de berm is vlindervriendelijk; er wordt namelijk rekening gehouden met de levenscyclus en de levensvoorwaarden van dagvlinders. Er wordt gefaseerd gemaaid. In de berm ligt een 250 meter lange telroute die in de periode 1991-2010 van april tot in september bij goed weer (zo mogelijk) wekelijks door Freek Nijland en Dick Goslinga wordt geteld. Totaal zijn bij 289 tellingen (zie tabel 1) binnen de telroute 22 soorten dagvlinders waargenomen met in totaal 15.989 vlinders (zie tabel 2). Buiten de telroute is op 3 augustus 2004 een Kommavliinder gezien, nectar drinkend op akkerdistel. Dit is dan de 23^e soort binnen het territorium van de Vlinderberm.

In tabel 3 van het rapport zijn de trends van de ‘algemene’ vlinders in de Vlinderberm vergeleken met de landelijke trends. Hieruit komt een gemengd beeld naar voren. Sommige soorten (Groot koolwitje, Klein geaderd witje, Atalanta) doen het wat beter en andere soorten (Kleine vuurvliinder, Hooibeestje en Bruin zandoogje) wat minder dan de landelijke trend.

In de uitnodiging stond het volgende: *‘De vlinderberm is één van de oudste initiatieven in Fryslân om openbaar groen de ecologische functie terug te geven die het kan hebben. Voor Gytsjerkers is de Vlinderberm al meer dan twintig jaar een vertrouwde verschijning. De prachtige voorjaarsbloei met fluitenkruid, boterbloemen en veldzuring. In de zomer de vlinders op knoopkruid en koninginnenkruid’.*

Op de presentatiedag werd 's middags begonnen met een korte excursie langs de Vlinderberm. Het was prachtig weer met een stevige wind uit noordoostelijke richting. Freek Nijland gaf tijdens de wandeling uitleg aan de groep genodigden. Na de excursie was er een gezellige bijeenkomst in Brasserie 'De Canterlanden' in Gytsjerk, waar het rapport '*Fladderen langs it Canterlân*' - deel 2 door Freek middels lichtbeelden werd gepresenteerd.

Bronvermelding: Rapport '*Fladderen langs it Canterlân*' - deel 2.

Mutaties ledenlijst

Nieuwe leden:

Mevrouw R. Klesman
Kerkweg 26
8392 NP Boyl

De heer G. de Roos
Het Schar 70
8332 CS Steenwijk
Tel. 0521 - 522260

De heer J. Schelvis
Pikemar 26
8939 CD Leeuwarden
Tel. 058 - 8435008

De heer H. van der Vliet
Wâldsterdyk 12
8448 HA Heerenveen
Tel. 0513 - 688198

Afmelding:

Dhr. Gjaltema
Dhr. L.Calsbeek

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema	voorzitter Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@online.nl
Gerard Bergsma	secretaris Bosweer 29 tel. 0516-432414	8426 GS Appelscha bergsmagj@ziggo.nl
Luut de Zee	penningmeester Martrihoeve 26 tel. 0513 - 795028	8502 CZ Joure luut.de.zee@zonnet.nl
Jannie Sinnema-Bloemen	bestuurslid Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@online.nl
John Boosman	bestuurslid Koaidyk 5 tel. 0511-539238	9264 TT Earnewâld john.boosman@online.nl
Gerrit Tuinstra	bestuurslid De Twee Gebroeders 214 tel. 0512-518246	9207 CB Drachten gerrittuinstra@online.nl
Contributie	€ 5,00 per jaar. Girorekening 7223259 t.n.v. L.D. de Zee, Joure	
Redactieadres	Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik e-mail adres: s.g.sinnema@online.nl info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	
Vlinderwerkgroep Friesland op internet:		www.vlinderwerkgroepfriesland.nl
e-mail adres:		info@vlinderwerkgroepfriesland.nl

Noteer deze data in uw agenda!

- zaterdag 2 nov. Bijeenkomst sectie Ter Haar te Schoonrewoerd
- donderdag 21 nov. Najaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland te Ureterp
- vrijdag 13 dec. NEV Entomologendag te Ede
- zaterdag 11 jan. 2014 Determinatiedag te Hemrik
- zondag 26 jan. 2014 Bijeenkomst NEV-afd. Noord te Leeuwarden
- zondag 30 mrt. 2014 Bijeenkomst NEV-afd. Noord te Drachten

Op de Voorjaarsbijeenkomst zullen we weer voldoende exemplaren beschikbaar hebben van **“Dagvlinders in Fryslân”** voor de weggeefprijs van € 5,-. Leuk om cadeau te geven bij verjaardagen etc.

